दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र

Sustainable Development Goal Localization Roadmap

मायादेवी गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

बरेवा, रूपन्देही

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

२०८१

विषयसूची

परिच्छेद एक : परिचय १

१.१. पृष्ठभूमि १

१.२ दिगो विकास लक्ष्य २

१.३. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणको उद्देश्य ५

१.४. दिगो विकासका लक्ष्यहरूको कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको भूमिका ५

१.५. स्थानीय तहको अधिकारको सूची र दिगो विकास लक्ष्य २

१.६. दिगो विकास लक्ष्य मार्गचित्र तर्जुमाका चरणहरु ४

१.७ सीमा ४

परिच्छेद दुई : गाउँपालिका परिचय तथा वस्तुस्थिति ६

परिच्छद तीन : दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणमा गाउँपालिका लिएको सोंच ९

३.१. आर्थिक विकाससँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र कार्यन्वयन रणनीति ९

३.२. सामाजिक विकाससँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र कार्यन्वयन रणनीति १०

३.३. पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र कार्यन्वयन रणनीति १२

३.४. वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण रणनीति १३

३.५. संस्थागत विकास तथा सुशासनसँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण रणनीति १३

परिच्छेद चार : दिगो विकास लक्ष्यहरुको स्थानीयकरण खाका १७

४.१. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण संयन्त्र १७

४.२. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणको स्थानीयतहको संस्थागत संयन्त्र १७

४.३. गाउँपालिकाको परिमाणात्मक लक्ष्य र सूचकहरु १८

परिच्छेद पाँच : दिगो विकास लक्ष्य कार्यन्वयनको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन २४

५.१. परिचय २४

५.२. मायादेवी गाउँपालिकाको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति २५

५.३. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणमा सबै सरोकारवालाको समन्वय तथा सहकार्य २५

अनसूचिहरु **२७**

१. मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्यहरुको (दिविल) स्थानीयकरण खाका २७

२. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण अभिमुखीकरण कार्यक्रमका केही झलक तथा उपस्थिती ७०

परिच्छेद एक : परिचय

यस परिच्छेदमा दिगो विकास लक्ष्यको अवधारणा, दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरणको उद्देश्य, दिगो विसका लक्ष्य स्थानीयकरणमा स्थानीय तहको भूमिका, स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र र मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र तर्जुमाका चरण र यसका सिमाहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.१. पृष्ठभूमि

"मायादेवीको पहिचानः सन्तुलित विकास, गुणस्तरीय सेवा र सुशासन" भन्ने नाराका साथ गाउँवासीको सपना पुरा गर्न मायादेवी गाउँपालिका प्रयासरत छ । सिमित स्रोत साधनले नागरिकका असिमित चाहनाहरुलाई पुरा गर्नको लागि विद्यमान स्रोत साधनको आधारमा भविष्यको योजना बनाउनु पर्ने हुन्छ । नागरिकको सवै पक्षको विकास गर्नु एक कल्याणकारी राष्ट्रको प्रमुख दायित्व हो । नागरिकहरुको सहभागितामा गरिएका विकासहरु दिगो र दिर्घकालसम्म टिकाउ रहने हुन्छन् । सबै देशहरुमा सन्तुलित विकास भए मात्र समग्र पृथ्विका बासिन्दाहरुको विकास हुने हो । त्यसै कुरालाई ध्यानमा राखी हामी बसेको पृथ्वी र हामी सम्पूर्ण मानव समुदायको समृद्धिको निम्ति विश्वव्यापी रूपमा सहमति गरिएको विकासको खाका नै दिगो विकासको लक्ष्य हो । मानव समुदाय र पृथ्वीको वहुपक्षीय र दिगो विकासका लागि संयुक्त राष्ट्रसंघले सन २०१६ देखि २०३० सम्मका लागि विकासका लागि लक्ष्य र सूचकहरू जारी गरेको छ । यसलाई दिगो विकासका लक्ष्य वा विश्वव्यापी विकास लक्ष्य पनि भनिन्छ । पृथ्विको धान्न सक्ने क्षमता भित्र रहेर मानिसको जिवनमा समृद्धि हासिल गर्न र समाजमा शान्ति कायम गर्न विश्व समुदायले अवलम्बन गरेको विश्वव्यापी सझा विकासको रुपान्तरणकारी खाका नै दिगो विकासका लक्ष्यहरु हुन । दिगो विकासको ऐजेण्डा आर्थिक, सामाजिक र वातवरणीय गरी तीन वटा आयामहरुमा विकास गरिएका छन् र यिनले समावेशिता र समतामा केन्द्रित भएर मानव जिवनमा रुपान्तरण ल्याउने अपेक्षा गरिएको छ ।

संयुक्त राष्ट्रसंघले सन् २०३० सम्ममा प्राप्त गर्ने गरी तय गरेको दिगो विकास लक्ष्यको कार्यसूची अन्तर्गत १७ वटा लक्ष्यहरू, १६९ परिमाणात्मक लक्ष्यहरू र २३४ वटा विश्वव्यापी सूचकहरू रहेका छन् । नेपालले देशको वस्तुगत यथार्थता समेट्ने गरी लक्ष्य १४ का सूचकबाहेक अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त २४५ सूचकहरू थप गरी जम्मा ४७९ सूचकहरू निर्धारण गरेको छ । विश्व समुदायले अवलम्बन गरेको विकासको विश्वव्यापी साझा खाका दिगो विकास लक्ष्यको अवधारणाले मानवीय अवस्थामा सुधार गर्न आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वातावरणीय तथा संस्थागत विकास गर्ने विषयलाई जोड दिएको छ । नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई उत्तरदायी सरकारको रुपमा स्थापित गरेको छ । त्यसैले दिगो विकासका लक्ष्य २०३० लाई

प्रभावकारी तथा अर्थपूर्ण रुपमा कार्यन्वयन गर्न स्थानीय तहको तत्परता र कार्य जिम्मेवारी महत्वपूर्ण हुन्छन् । भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक रुपमा रहेको असमान अवस्थलाई दृष्टिगत गरी बजेटको उचित व्यवस्थापन तथा नतिजामूलक अनुगमन तथा मुल्यांकन मार्फत दिगो विकास लक्ष्यको प्राथमिकीकरण गरी विकासको उपलब्धीहरु हासिल गर्न सकिन्छ ।

१.२ दिगो विकास लक्ष्य

दिगो विकास लक्ष्य गरिबीको अन्त्य, समग्र पर्यावरण तथा पृथ्वीको संरक्षण र सबै मानिसको शान्ति एवम् समृद्धि हासिल गर्ने उद्देश्यले संयुक्त राष्ट्र सङ्घको १५औं साधारण सभाद्वारा विश्वको साझा, दिगो र सुरक्षित भविष्यका लागि ग्रहण गरिएको विश्वव्यापी लक्ष्य हो । सहस्राब्दी विकास लक्ष्य (MDGs) मा आधारित रही तर्जुमा गरिएको दिगो विकास लक्ष्य(SDGs)मा सन २०३० सम्ममा हासिल गर्ने गरी १७ वटा विश्वव्यापी लक्ष्यहरू, १६९ परिमाणात्मक गन्तव्य र २३२ वटा सूचक निर्धारण गरिएका छन् । यी दिगो विकास लक्ष्यहरू सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारका काम, कर्तव्य अधिकार तथा दायित्वसँग प्रत्यक्ष, परोक्ष रूपमा सम्बन्धित रहेका छन् । नेपालको दीर्घकालीन सोच समृद्ध नेपाल, सुखी नेपालीसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय लक्ष्यहरू पनि दिगो विकास लक्ष्यसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित छन्; यसर्थ पनि सबै तहका सरकारहरूले दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । यसका अतिरिक्त, दिगो विकास लक्ष्यलाई देशको आवधिक तथा वार्षिक योजनामा समाहित गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता विश्वका अन्य राष्ट्रहरूका साथै नेपालले पनि व्यक्त गरेको सन्दर्भमा दिगो विकास लक्ष्यको कार्यान्वयन नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताका रूपमा पनि रहेको छ ।

स्थानीय सरकारहरू नागरिकका समस्या सम्बोधनमा प्रत्यक्ष संलग्न हुने तथा नागरिकहरूसँग प्रत्यक्षरूपमा जोडिएका हुने भएकाले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा स्थानीय सरकारको भूमिका अझ बढी महत्त्वपूर्ण रहेको छ । उदाहरणका लागि सबै क्षेत्रबाट सबै किसिमका गरिबीको अन्त्य गर्नु दिगो विकास लक्ष्य—१ हो; यो लक्ष्य हासिल गर्ने सन्दर्भमा गरिबीमा रहेको जनसङ्ख्याको पहिचान गर्न र स्रोत तथा सार्वजनिक वित्तलाई सम्बन्धित गरिब व्यक्ति/समुदायसम्म केन्द्रित गर्न स्थानीय सरकारको भूमिका तुलनात्मक रूपमा बढी प्रभावकारी हुने भएकाले दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न स्थानीय सरकारहरूको भूमिका अहम् छ । नागरिकहरूसँग प्रत्यक्ष जोडिनुका अतिरिक्त संवैधानिक अधिकार र जिम्मेवारीका हिसाबले पनि दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा स्थानीय तहहरूको भूमिका महत्त्वपूर्ण छ । सेवा प्रवाह र स्थानीय पूर्वाधार विकास लगायतका कार्य जिम्मेवारी स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रमा पर्ने भएकोले दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न यसको स्थानीयकरण गर्ने महत्त्वपूर्ण अभिभारा स्थानीय तहमा रहन गएको छ । साथै, सरकारको एकल प्रयासले मात्र पनि दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सम्भव छैन । यसका लागि निजी क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्र, नागरिक समाज,

समुदाय, विकास साझेदार लगायत विकासका सरोकारवाला बीचमा साझेदारी हुनु पनि उत्तिकै जरुरी छ ।

दिगो विकास सम्बन्धित राष्ट्रको आर्थिक तथा सामाजिक विकास र वातावरण संरक्षणको एकीकृत अवधारणा भएकाले सदस्य राष्ट्रले दिगो विकास लक्ष्यलाई आन्तरिकीकरण वा स्थानीयकरण गर्नु आवश्यक छ । अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा सहमति भएका विकासका मुद्दामा सरकारको जिम्मेवारी पूरा गर्ने यो एउटा मुख्य माध्यम समेत हो । नेपालले चौधौं योजनादेखि नै दिगो विकास लक्ष्यलाई आन्तरिकीकरण गरिरहेको छ, जसअनुसार आय वृद्धि, गुणस्तरीय मानवीय पूँजी निर्माण र आर्थिक जोखिमको न्यूनीकरण गर्दै वि.सं. २०७९ सम्ममा अति कम विकसित देशबाट विकासशील देशमा स्तरोन्नति गर्ने र वि.सं. २०८७ सम्ममा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्दै उच्च मध्यम आयस्तर भएको मुलुकमा स्तरोन्नति हुने गरी दीर्घकालीन लक्ष्य लिइएको छ । सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय स्तरमा आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा दिगो विकास लक्ष्यहरूलाई साङ्केतिकरण गरी सम्बन्धित योजनाले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा पुर्‍याउने योगदानको आँकलन गरी समग्र विकास उपलब्धिलाई दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तितर्फ उन्मुख गराउने प्रयास हुँदै आएको छ । दिगो विकास लक्ष्यको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन प्रदेश तथा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । यसका अलावा, दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनलाई अझ प्रवलीकरण गर्न दिगो विकास लक्ष्य अनुकूलको स्थानीय आवधिक योजना तर्जुमा, दिगो विकास लक्ष्य अनुरूपको मध्यमकालीन खर्च संरचना, वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा, दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि चालू तथा पुँजीगत खर्चको व्यवस्थापन, दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि समन्वय, सहकार्य तथा साझेदारीको आवश्यकता रहेको छ ।

सार्वजनिक वित्तलाई दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तितर्फ उन्मुख हुने गरी लगानी नगरेसम्म दिगो विकासको अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने भएकाले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा सार्वजनिक वित्तको अहम् भूमिका रहेको छ । यसर्थ, स्थानीय तहहरूले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान गर्न सार्वजनिक वित्तलाई दिगो विकास लक्ष्यका प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रमा लगानी गर्नु आवश्यक हुन गएको छ । लगानी बिना दिगो विकास लक्ष्य प्राप्त हुन नसक्ने र सामाजिक, आर्थिक, भौतिक विकास र वातावरण संरक्षणमा लगानीको मुख्य स्रोत सार्वजनिक वित्त भएकाले स्थानीय तह लगायत प्रदेश र सङ्घ स्तरमा समेत दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा सार्वजनिक वित्तको मुख्य भूमिका रहेको छ । दिगो विकास लक्ष्यको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक रूपमा नेपाललाई औसत रु. २०२४.८ अर्ब आवश्यक पर्ने र यसको ५४.८ प्रतिशत सार्वजनिक क्षेत्र, ३६.५ प्रतिशत निजी क्षेत्र, ४.४ प्रतिशत घरपरिवार र ४.३ प्रतिशत सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट योगदान हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । यस

आँकडाबाट पनि दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा सार्वजनिक क्षेत्र तथा सार्वजनिक वित्तको भूमिका अहम् रहेको देखिन्छ।

दिगो विकास लक्ष्यको कार्यसूचीअन्तर्गत १७ वटा लक्ष्यहरू, १६९ परिमाणात्मक लक्ष्यहरू र २३४ वटा विश्वव्यापी सूचकहरू रहेका छन् । नेपालले देशको वस्तुगत यथार्थता समेट्ने गरी लक्ष्य १४ का सूचकबाहेक अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त २४५ सूचकहरू थप गरी जम्मा ४७९ सूचकहरू निर्धारण गरेको छ । दिगो विकासका लक्ष्यहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

लक्ष्य न	सङ्केत/चित्र	दिगो विकास लक्ष्यहरु
१.		सबै क्षेत्रमा रहेको सबै स्वरूपको गरिबीको अन्त्य गर्ने ।
२.		भोकमरी अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा र उन्नत पोषण प्राप्त गर्ने र दिगो कृषिको प्रवर्द्धन गर्ने ।
३.		सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवर्द्धन गर्ने ।
४.		सबैका लागि समावेशी तथा समतामूलक गुणात्मक शिक्षा सुनिश्चित गर्दै सबैका लागि जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवर्द्धन गर्ने ।
५.		लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालिकाहरूको सशक्तीकरण गर्ने ।
६.		सबैको निम्ति खानेपानी र सरसफाइको उपलब्धताका तथा यसको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने ।
७.		धान्न/बेहोर्न सकिने, भरपर्दो, दिगो र आधुनिक ऊर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
८.		स्थिर, समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि र सबैको लागि पूर्ण तथा उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित कामलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
९.		समानुकूलित/उत्थानशील पूर्वाधारहरू निर्माण, समावेशी र दिगो औद्यागिकीकरणको प्रवर्द्धन र नवप्रवर्तनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
१०.		देशभित्र तथा देशहरूबीचको असमानता न्यून गर्ने ।
११.		शहर तथा मानव बस्तीहरूलाई समावेशी, सुरक्षित, समानुकूलित/उत्थानशील र दिगो बनाउने ।
१२.		दिगो उपभोग र उत्पादन ढाँचाहरू सुनिश्चित गर्ने ।
१३.		जलवायु परिवर्तन र यसका असरहरूसँग जुध्न तत्काल कार्य अघि बढाउने ।
१४.		दिगो विकासको निम्ति महासागरहरू, समुद्रहरू र सामुद्रिक स्रोतहरू संरक्षण गर्ने र दिगो रूपमा प्रयोग गर्ने ।
१५.		पृथ्वीको भू-सतही/भूपरिधिस्तरीय पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको दिगो उपयोग, रक्षा र पुनर्स्थापन गर्ने, बनजङ्गलको दिगो रूपमा व्यवस्थापन गर्ने, मरुभूमीकरण विरुद्ध लड्न र भूक्षय रोक्नुको साथै यसलाई उल्टाउने र जैविक विविधताको ह्रासलाई रोक्ने ।
१६.		दिगो विकासका निम्ति शान्तिपूर्ण र समावेशी समाजहरूको प्रवर्द्धन गर्ने, न्यायमा सबैको पहुँच प्रदान गर्ने र सबै तहहरूमा प्रभावकारी, जवाफदेही र समावेशी संस्थाहरू निर्माण गर्ने ।
१७.		दिगो विकासका लागि कार्यान्वयनका उपायहरू/साधनहरूलाई सुदृढ गर्ने र अन्तर्राष्ट्रिय साझेदारीलाई पुनः जीवन्त तुल्याउने ।

१.३. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणको उद्देश्य

यस मार्गचित्रको वृहत उद्देश्य भनेको दिगो विकासका लक्ष्यहरूसँग रुपन्देही जिल्लाको मायादेवी गाउँपालिकाको नीति, योजना तथा बजेट साथै विकासलाई आबद्ध गराइ गाउँपालिकाको दिगो, सन्तुलित र समावेशी विकास गर्दै दिगो विकासका लक्ष्यहरूको कार्यान्वयन मार्फत समतामलूक समाजको निर्माणमा योगदान गर्नु रहेको छ । दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्रका विशिष्ट उद्दश्येहरू देहाय बमोजिम छन् ।

१. मायादेवी गाउँपालिकाको सामाजिक विकासका विभिन्न पक्षहरू — स्वास्थ्य, शिक्षा, रोजगारी, सामाजिक सुरक्षामा लगानी अभिवृद्धी गर्दै गुणस्तरीय सेवामा सबैको समान पहुँच स्थापित गर्ने र सामाजिक असमानता घटाउने ।
२. मायादेवी गाउँपालिकाबासीमा रहेको आर्थिक असमानता कम गर्ने र विद्यमान ग्रामीण गरिबीलाई न्यूनीकरण गर्ने ।
३. मायादेवी गाउँपालिका भित्र रहेका पौराणीक, सांस्कृतिक सामाजिक सम्पदाहरुको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने ।
४. मायादेवी गाउँपालिका भित्रका भौतिक विकास पूर्वाधारको विकास गरी गाउँबासीहरुका लागि आधुनिक दिगो, उत्थानशिल, पहँचयोग्य र भरपर्दो गाउँपालिका निर्माण गर्ने ।
५. विभिन्न आधारमा हुने गरेका भेदभावलाई अन्त्य गर्न सिमान्तकृत समुदायलाई प्राथमिकता दिदै न्याय सेवा, निर्णय प्रकृयालाई पारदर्शी, समावेसी निष्पक्ष बनाउदै सवैको पहँचयोग्य बनाउने।

१.४. दिगो विकासका लक्ष्यहरूको कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको भूमिका

नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई जनताका दैनिक सरोकारका विषय र सेवा सुविधाहरुका विषयमा काम गर्न सबैभन्दा धेरै अधिकारहरु दिएको छ । जनताका दैनिक सरोकार र उनीहरुलाई राज्यले प्रदान गर्नु पर्ने सार्वजनिक सेवा, प्राथमिक तथा माध्यामिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, सामाजिक सुरक्षा, रोजगारी, स्थानीय तहका भौतिक तथा अन्य पूर्वाधार विकास, स्थानीय सुरक्षा, स्थानीय तहको सांस्कृतिक विकास, खानेपानी, सरसफाई, कृषि विकास जस्ता विषयहरु सबै स्थानीय तहको जिम्मेवारी अन्तर्गत पर्दछन् । यसैगरी सामाजिक समावेशीकरणसँग जोडिएका महिला बालबालिका, दलित, जनजाति आदिवासी, मधेशी, लैंगिक अल्पसंख्यक, जेष्ठ नागरिक, युवा अपांगता भएका व्यक्ति सबैका सबालहरुलाई स्थानीय तहमा संबोधन गर्ने जिम्मेवारी पनि स्थानीय तहको नै हुन्छ । तसर्थ दिगो विकासका प्रतिफलहरुबाट स्थानीय जनतालाई लाभान्वित गराउने काममा स्थानीय सरकार र सरोकारवाला सबैको भूमिका निकै महत्वपूर्ण हुन्छ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहलाई मुख्य रुपमा ५ वटा विकासका क्षेत्रहरु क्रमसः आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, पूर्वाधार विकास, वातावरणीय विकास र संस्थागत विकास एवम सुशासन गरी पाँच क्षेत्रमा काम गर्ने स्पष्ट जिम्मेवारी र अधिकार प्रदान गरेको छ । स्थानीय तहले स्थानीय तहको विकासका लागि योजनाहरु तर्जुमा यिनै विभिन्न क्षेत्रहरुसँग सम्बन्धित विषयगत समितिहरु निर्माण गरी कामहरू गरि रहेका उदाहरणहरू पनि छन् । दिगो विकास लक्ष्यहरूले पनि यिनै क्षेत्रहरूलाई अलि व्यापक रूपमा समट्ने भएको हुनाले स्थानीय विकासका योजनाहरूमा विभिन्न विषयगत समितिले गर्ने विकासका कामहरूमा दिगो विकास लक्ष्यलाई राम्रोसँग समेट्न सकिन्छ र समेट्न जरूरी छ ।

सबै जसो दिगो विकास लक्ष्यहरू स्थानीय सरकारका कानुनी कार्यजिम्मेवारी भित्र र जनअपेक्षालाई संवोधन गर्ने किसिमका रहेका छन् । दिगो विकास लक्ष्य—१ (शून्य गरिबी), लक्ष्य—२ (भोकमरीको अन्त्य), लक्ष्य—८ (मर्यादित काम तथा आर्थिक वृद्धि) र लक्ष्य—१० (असमानताको न्यूनीकरण) सँग जोडिएका छन् । संविधानले स्थानीय तहहरूलाई स्थानीय बजारको व्यवस्थापन, कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, सहकारी जस्ता स्थानीय आर्थिक विकासको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको दर्ता तथा नियमनसम्बन्धी र स्थानीय सङ्घ संस्था दर्ता, नियमन र परिचालनको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ । यसर्थ, स्थानीय सरकारका उक्त जिम्मेवारीहरू दिगो विकास लक्ष्य १, लक्ष्य २, लक्ष्य ८ र लक्ष्य १० सँग सम्बन्धित छन् ।

स्थानीय सरकारको अर्को महत्त्वपूर्ण कार्यक्षेत्र सामाजिक विकासको क्षेत्रमा स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारभित्र चारवटा प्रमुख क्षेत्र पर्दछन् । यसमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाइ, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीता जस्ता पक्षहरू रहेका छन् । सामाजिक विकाससँग दिगो विकास लक्ष्यका चारवटा लक्ष्य, लक्ष्य—३ (स्वस्थ जीवन), लक्ष्य—४ (गुणस्तरीय शिक्षा), लक्ष्य—५ (लैङ्गिक समानता) र लक्ष्य—६ (स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ) का लागि आवश्यक बजेटको सुनिश्चितता गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचनाको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको छ ।

स्थानीय तहको अर्को कार्यक्षेत्र पूर्वाधार विकासतर्फ दिगो विकास लक्ष्य—९ (उद्योग, नवीनता एवम पूर्वाधार), लक्ष्य ११ (दिगो सहर तथा समुदाय) र लक्ष्य ७ (धान्न सक्ने र सफा ऊर्जा) पर्दछन् । वातावरणीय दिगोपनाको सन्दर्भमा दिगो विकास लक्ष्य—१२ दिगो उत्पादन तथा उपभोग तथा उत्पादन प्रति जबाफदेहीता), लक्ष्य—१३ जलवायुसम्बन्धी कार्य), र लक्ष्य—१५ (जमिनमाथिको जीवन) जोडिएका छन् । यसरी, दिगो विकास लक्ष्य र स्थानीय सरकारका कार्यक्षेत्रमा ठूलो हदसम्म समानता रहेको छ । स्थानीय सरकारले आफ्नो प्राथमिकताका आयोजना तथा कार्यक्रममा स्रोतको सुनिश्चितता गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने कानुनी अनिवार्यता हुनु र स्थानीय सरकारका प्राथमिकताका क्षेत्रहरू दिगो विकास लक्ष्यसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित हुने भएकाले दिगो विकास लक्ष्य र मध्यमकालीन खर्च संरचनाबीच पनि प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहेको छ ।

गाउँपालिकाले हालसम्म दिगो विकास लक्ष्यमा केन्द्रित गरी दिगो विकास लक्ष्य, महत्त्व, जिम्मेवारी सम्बन्धी जनप्रतिनिधि, कर्मचारीहरूलाई जानकारीमूलक तालिम कार्यक्रम प्रस्तावित गरेको छ । दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा योगदान पुऱ्याउन वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम र मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीलाई दिगो विकास मैत्री तुल्याउने अठोट लिएको छ । दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणमा आधारित रही गाउँपालिकाको सङ्घीय सरकार तथा लुम्बिनी प्रदेशसँग समन्वय सहकार्य गरी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने र गाउँपालिकाका शाखागत कार्यक्रमहरू दिगो विकास लक्ष्यमा आधारित भई समीक्षा गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने अभ्यास रहेको छ ।

१.५. स्थानीय तहको अधिकारको सूची र दिगो विकास लक्ष्य

संविधानले स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको एकल तथा साझा अधिकारका सूचीका अधिकांश विषयहरू दिगो विकास लक्ष्यसँग पनि सम्बन्धित छन् । स्थानीय तहले दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनबाट आफ्ना संवैधानिक जिम्मेवारी समेत पूरा गरिरहेका हुन्छन् । स्थानीय तहका संवैधानिक अधिकारको सूची र दिगो विकास लक्ष्यबीचको सम्बन्ध यस प्रकार रहेका छन् । स्थानीय तहलाई संविधानले दिएका अधिकार र जिम्मेवारीहरू प्रत्यक्ष र परोक्ष रूपमा दिगो विकासका विभिन्न लक्ष्यहरूसँग सम्बन्धित छन् । संविधानले दिएका कुन कुन अधिकारहरू दिगो विकासका कुन–कुन लक्ष्यसँग सम्बन्ध राख्छन् भन्ने कुरा तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिकाः १ स्थानीय तहका एकल तथा साझा अधिकार र दिगो विकासका लक्ष्यहरूबीचको सम्बन्ध

क्र.स.	विकासका मुख्य क्षेत्रहरु	संविधानको अनुसूचि ८ मा उल्लेखित स्थानीय तहका अधिकारहरु	अनुसूचि ८ का अधिकारहरुसँग मेल खाने दिगो विकास लक्ष्यहरु	दिगो विकास लक्ष्यहरू
१	आर्थिक विकास	२. सहकारी १०. स्थानीय बजार व्यवस्थापन ११. ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिचाइ १५. कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी १८. कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण,	१. सहकारी ४. कृषि १०. गरिबी निवारण १३. सुकुम्बासी व्यवस्थापन १४. प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	लक्ष्य १ः गरिबीको अन्त्य लक्ष्य २ः शून्य भोकमरी लक्ष्य ८ः मर्यादित काम तथा आर्थिक वृद्धि लक्ष्य १०ः असमानतामा कमी
२	सामाजिक विकास	८. आधार भूत र माध्यमिक शिक्षा ९. आधार भूत स्वास्थ्य, सरसफाइ, ढल निकास	४. सबै का लागि समावेशी तथा समतामुलक गुणस्तरीय शिक्षा	लक्ष्य ३ः राम्रो स्वास्थ्य तथा स्वस्थ जीवन लक्ष्य ४ः गुणस्तरीय शिक्षा

		१९. खाने पानी २२. भाषा संस्कृति र ललितकलाको संरक्षणर विकास १६.ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरू १७. बेरोजगारको तथ्याङ्क संकलन	३. सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवन ६. सबैका लागि स्वच्छ पानी र सरसफाइको उपलब्धता ५. लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने ।	लक्ष्य ५ः लैंगिक समानता लक्ष्य ६ः स्वच्छ पानी तथा सरसफाइ
३	पूर्वाधार विकास	७.स्थानीय स्तरका विकास आयोजना र परियोजनाहरू ११. स्थानीय सडक १४. घर जग्गा धनीपूर्जा बितरण १९. साना जलबिद्युत आयोजना, वैकल्पिक उर्जा	९. उत्थानशील पूर्वाधार, समावेशी र दिगो औद्योगिकीकरण, खोज ११. समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील र दिगो मानव बसोवास ७. धान्न सक्ने तथा स्वच्छ उर्जा	लक्ष्य ७ः धान्न सक्ने तथा सफा ऊर्जा लक्ष्य ९ः उद्योग, नवीन खोज तथा पूर्वाधार लक्ष्य ११ः दिगो सहर तथा समुदाय
४	वातावरणको व्यवस्थापन	९.सरसफाइ(फोहोरमैला व्यवस्थापन) १०. वातावर ण संर क्षण र जै विक विविधता २०. विपद् व्यवस्थापन २१. जलाधार, सिमसार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थ	१२. दिगो उपभोग र उत्पादन प्रणाली १३. जलवायू परिवर्तन र यसको प्रभाव नियन्त्रण १४. जलजन्तुको संरक्षण १५. स्थलीय जीवजन्तुको संरक्षण	लक्ष्य १२ः उत्तरदायी उपभोग तथा उत्पादन लक्ष्य १३ः जलवायु कार्य लक्ष्य १५ः जमिनमाथिको जीवन
५	संस्थागत विकास, सुशासन	१. नगर प्रहरी ३. एफ.एम. रेडियो संचालन, ४.स्थानीयकर ५.स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन ६.स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख संकलन १२.गाउँसभा, नगरसभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन १३. स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन	१६. दिगो विकासका लागि शान्तिपूर्ण र समावर्शी समाजको प्रवर्धन् गर्ने १७. लक्ष्य हासिलका लागि साझेदारी ।	लक्ष्य १६ः शान्ति तथा न्यायपूर्ण-बलियो संस्था लक्ष्य १७ः बहुसरोकार साझेदारी

१.६. दिगो विकास लक्ष्य मार्गचित्र तर्जुमाका चरणहरु

मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र निर्माण तीन चरणमा गरिएको थियो ।

क. तयारी चरणः मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र निर्माणका लागि गाउँपालिका, आभास एग्रो डिभलपमेन्ट सेन्टर प्रा.ली.को विचमा सहकार्य गर्ने विषयमा छलफल भएको थियो । सम्झौता पश्चात आभास एग्रो डिभलपमेन्ट सेन्टर प्रा.ली.ले आफ्ना विज्ञ टोलीहरु परिचालन गरी पूर्व प्रकासित साहित्यहरुको संकलन तथा अध्ययन गरी स्थलगत तथ्यांक तथा सूचना संकलनको योजना तयारी गरेको थियो ।

ख. तर्जुमा चरणः मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण योजना तर्जुमाका लागि गाउँपालिकाका विषय शाखा प्रमुखहरुसँग छलफल गरी आवस्यक दस्तावेजहरु संकलन गरी अध्ययन गरिएको थियो । त्यसपछि दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण योजना तर्जुमाको अवधारणा, महत्व र आवस्यकताको बारेमा एक दिवसीय अभिमुखीकरण कार्यक्रमको आयोजना गरिएकोथियो। गाउँपालिकाको गाउँकार्यपालिका भवनमा भएका उक्त कार्यक्रममा गाउँपालिकाका जनप्रतिधिहरु र कर्मचारीहरुको सहभागिता रहेको थियो । गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिती, समुदायको संरचना र प्राकृतिक स्रोतहरुको सूचना संकलनको लागि ८ वटै वडाको स्थलगत अध्ययन गर्दै सवै वडा कार्यलयका वडा सचिव ज्युहरुसँग अन्तरवार्ता गरिएको थियो । दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण योजना तर्जुमा अभिमुखीकरण कार्यक्रममा उपस्थित सहभागीहरुको विवरण अनुसूचि २ मा राखिएको छ ।

ग. अन्तिम चरणः स्थलगत तथ्यांक तथा सूचनाहरु संकलन गरिसकेपछि सवै तथ्यांकको विश्लेषण गरी मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण योजना मस्यौदा तयार गरिएको थियो । उक्त मस्यौदाको आधारमा गाउँपालिकाका जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरु, कर्मचारीहरु र अन्य सरोकारवालाहरु विच छलफल गरी राय सुझाव संकलन गरिएको थियो । सरोकारवाला सवैको राय सल्लाहलाई समेटी मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण योजना तयार गरी गाउँपालिकालाई हस्तान्तरण गरिएको थियो ।

१.७ सीमा

मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण योजना निर्माणको लागि आवस्यक पर्ने साहित्यहरु गाउँपालिकाको विद्यमान अवस्थामा निकै न्युन रहेको र गाउँपालिकाको वेभसाइटमा गाउँपालिकाको परिचय समेत नराखिएको अवस्थाले यस अध्ययनको सिमितताालाई प्रतिविम्बित गर्दछ । गाउँपालिकामा स्वास्थ्य र शिक्षाका अनलाईन तथ्यांक बाहेकका तथ्यांकहरु व्यवस्थित रुपमा

नभएकोले पनि द्वितीय तथ्यांक संकलनमा तथा साहित्य अध्ययनमा केही सिमिता हुन पुग्यो । प्राथमिक तथ्यांकको लागि गाउँपालिकाका ८ वटै वडाहरुमा पुगेर वडा सचिवहरु र गाउँका भद्रभलाद्मीहरुसँग अन्तरवार्ता लिइएको साथै पर्यटकीय संभावना बोकेका स्थानहरुको अवलोकन समेत गरिएको थियो । वर्षातको समय, गाउँलेहरु कृषि कर्ममा व्यस्त साथै गाउँ कार्यपालिका कार्यालयत तथा वडा कार्यालयहरुमा आर्थिक वर्षको समाप्तीको समयले तथ्यांक संकलनमा केही सिमिता थपिदिएको थियो ।

दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सार्वजनिक क्षेत्रका अलावा निजी क्षेत्र, घर परिवार र सहकारी र गैरसरकारी क्षेत्रहरूको भूमिका महत्वपूर्ण रहन्छ । निजी क्षेत्र, घर परिवार, सहकारी र गैरसरकारी क्षेत्रहरूले दिगो विकास लक्ष्यमा पु¥याउने योगदानको अभिलेख यसबाट प्राप्त हुन सक्दैन । यसका लागि भिन्न प्रणालीबाट मूल्याङ्कन हुनुपर्ने हुन्छ । तर यस अध्ययनको क्रममा यस गाउँपालिका भित्रका निजी क्षेत्र, सहकारी र गैरसरकारी सरोकारवालाहरुसँग भने सूचना संकलन गर्न सकिएन ।

परिच्छेद दुई : गाउँपालिका परिचय तथा वस्तुस्थिति

विश्वशान्तिका अग्रदुत गौतम बुद्धको जन्मस्थलदेखि नजिक रहेको र गौतम बुद्धको माताको नामबाट नामाकरण भएको समथर खेती योग्य भू–बनोट, उद्योग, व्यापार र पर्यटनको प्रचुर सम्भावना रहेको रमणीय मायादेवी गाउँपालिका राज्यको पुनः संरचनासँगै स्थापना भएको गाउँपालिका हो । मायादेवी गाउँपालिका रुपन्देही जिल्लाको पश्चिम उत्तर भागमा अवस्थित रहेको छ । साविक ४ वटा गाउँ विकास समितिहरु (हाटिवनगाई, गोनाहा, कम्हरिया र धमौली) लाई मिलाएर बनाएको छ । भैरहवा लुम्बिनी तौलिहवा सडक अन्तर्गत रहेको यो गाउँपालिका समुन्द्र सतह देखि करिब ९२.२ मिटरको उचाईमा छ । कुल क्षेत्रफल ७२.४४ वर्ग कि.मी तथा लम्बाई सरदर १८ कि.मी रहेको छ । यस गाउँपालिकाको सिमाना पूर्वतर्फ सिद्धार्थनगर नगरपालिका र ओमसतिया गाउँपालिका, पश्चिमतर्फ लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका, उत्तरतर्फ सियारी, शुद्धोधन र गैडहवा गाउँपालिका र दक्षिणतर्फ कोटहीमाई गाउँपालिका र भारत रहेको छ । यस गाउँपालिकालाई ८ वडामा विभक्त गरी प्रशासनिक विभाजन गरिएको छ । उत्तरबाट बग्ने तिनाउ र दानव नदीसँग प्राकृतिक, भौगोलिक तथा साँस्कृतिक मनोरमता एवम् कृषि क्षेत्रले हराभारा भई यो गाउँपालिका सजिएको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार ९९९० घर परिवार बसोवास गर्ने यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या ५६१७० जना रहेको छ । औषत घरपरिवार ५.६२ त्यसै गरी जनघनत्व ७७५ जना प्रति वर्ग कि.मी रहेको पाईन्छ ।

यस गाउँ पालिकामा प्रमुख नदी खोलामाः दानव, तिनाउ, घाघरा रहेका छन् र पर्यटकीय तथा धार्मिकस्थलको रुपमा प्रकटेश्वर मन्दिर र मायादेवी पार्क महत्वपूर्ण मानिन्छ ।

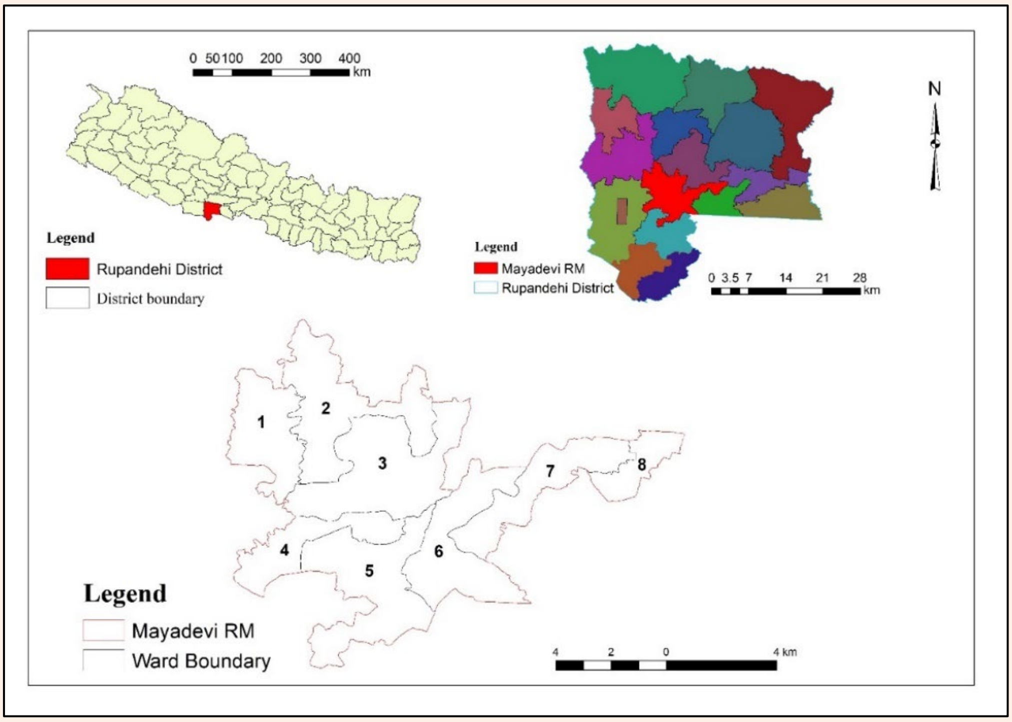

यस गाउँ पालिकामा वसोवास गर्ने मुख्य जातिहरुमाः यादव,

थारु, ब्राह्मण, क्षेत्री, लोध, कुर्मी, हरिजन, मुसलमान र लोपउन्नमुख जातीः- पथरकट्टा रहेको छ । मुख्य चाडः-दशै, तिहार, छठ, रामनवमी, शिवरात्री, माघी, रक्षाबन्धन, रमजान, इद आदी । शैक्षिक संस्थाः-सरकारी तथा सामुदायिक (मा.वि -१२, आधारभूत - ०८) निजी (मा.वि-१०, आधारभूत-१८) धार्मिक मदरसा- ९ आधारभूत स्वास्थ्य संस्थाहरुः- स्वास्थ्य संस्था -४, आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र -४, वर्थिङ्ग सेन्टर -१, आयूर्वेद औषधालय -१, गा.पा. क्षेत्रका मुख्य बजारहरुःबेथरी, बनगाई, कृषिःमुख्य बालीहरुः- धान, गहुँ, रहर, तोरी, आलस, तरकारी खेती आदी ।फलफुलः- आँप, लिची, केरा, मेवा र अम्बा आदी ।पशुपालनः-गाई, भैसी, बाखा, बंगुर, कुखुरा, हाँस, परेवा आदी ।

मायादेवी गाउँपालिकामा २०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार कुल साक्षरता दर ७३ प्रतिशत, पुरुष साक्षरता दर ८३.८ र महिला साक्षरता दर ६२ प्रतिशत रहेको छ जुन धेरै नै असमान रहेको देखिन्छ । यस पालिकामा ६०.३ प्रतिशत कृषि क्षेत्रमा संलग्न रहेका छन् भने करिव ४० प्रतिशत गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न छन्, साधारणतया १० वर्ष माथिका आर्थिक रुपमा सक्रिय ७० प्रतिशत र निस्क्रिय जनसंख्या ३० प्रतिशत र बेरोजगार ६.४ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका १ जनसङ्ख्याको वडागत वितरण

वडा नं.	जम्मा घरधुरी	जम्मा जनसंख्या	पुरुष	महिला	औषत परिवार	लैङ्गिक अनुपात
१	१२२२	७१६१	३५१९	३६४२	५.८६	९६.६२
२	१४३९	७९७६	४०३३	३९४३	५.५४	१०२.२८
३	१४३६	८३४८	४१८५	४१६३	५.८१	१००.५३
४	१०८२	६३६४	३२३५	३१२९	५.८८	१०३.३९
५	१४१९	८५७४	४३३५	४२३९	६.०४	१०२.२६
६	१३७३	७२९९	३७३७	३५६२	५.३२	१०४.९१
७	९००	५४१३	२७८९	२६२४	६.०१	१०६.२९
८	१११९	५०३५	२५२२	२५१३	४.५०	१००.३६
जम्मा	**९९९०**	**५६१७०**	**२८३५५**	**२७८१५**	**५.६२**	**१०१.९४**

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

तालिका २ उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या विवरण

उमेर समूह	पुरुष	महिला	जम्मा	प्रतिशत
००-०४	५५५६	२९०९	२६४७	९.८९
०५-०९	५९०५	३०३७	२८६८	१०.५१
१०-१४	६१९८	३२५७	२९४१	११.०३
१५-१९	६१७७	३१८२	२९९५	११.००
२०-२४	५७६७	२८३३	२९३४	१०.२७
२५-२९	४८९७	२३८८	२५०९	८.७२
३०-३४	४००७	१८९१	२११६	७.१३
३५-३९	३९७०	१८९०	२०८०	७.०७
४०-४४	३०६०	१५४९	१५११	५.४५

४५-४९	२१६६	१०५४	१११२	३.८६
५०-५४	२२३३	१०९९	११३४	३.९८
५५-५९	१६७४	९११	७६३	२.९८
६०-६४	१४५४	७३३	७२१	२.५९
६५-६९	१३६५	६९३	६७२	२.४३
७०-७४	९३७	४८१	४५६	१.६७
७५-७९	४७०	२७१	१९९	०.८४
८०-८४	१५६	८०	७६	०.२८
८५-८९	९७	५०	४७	०.१७
९०-९४	३८	२५	१३	०.०७
९५+	४३	२२	२१	०.०८
जम्मा	५६१७०	२८३५५	२७८१५	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

मायादेवी गाउँपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था यस प्रकार रहेको छ ।

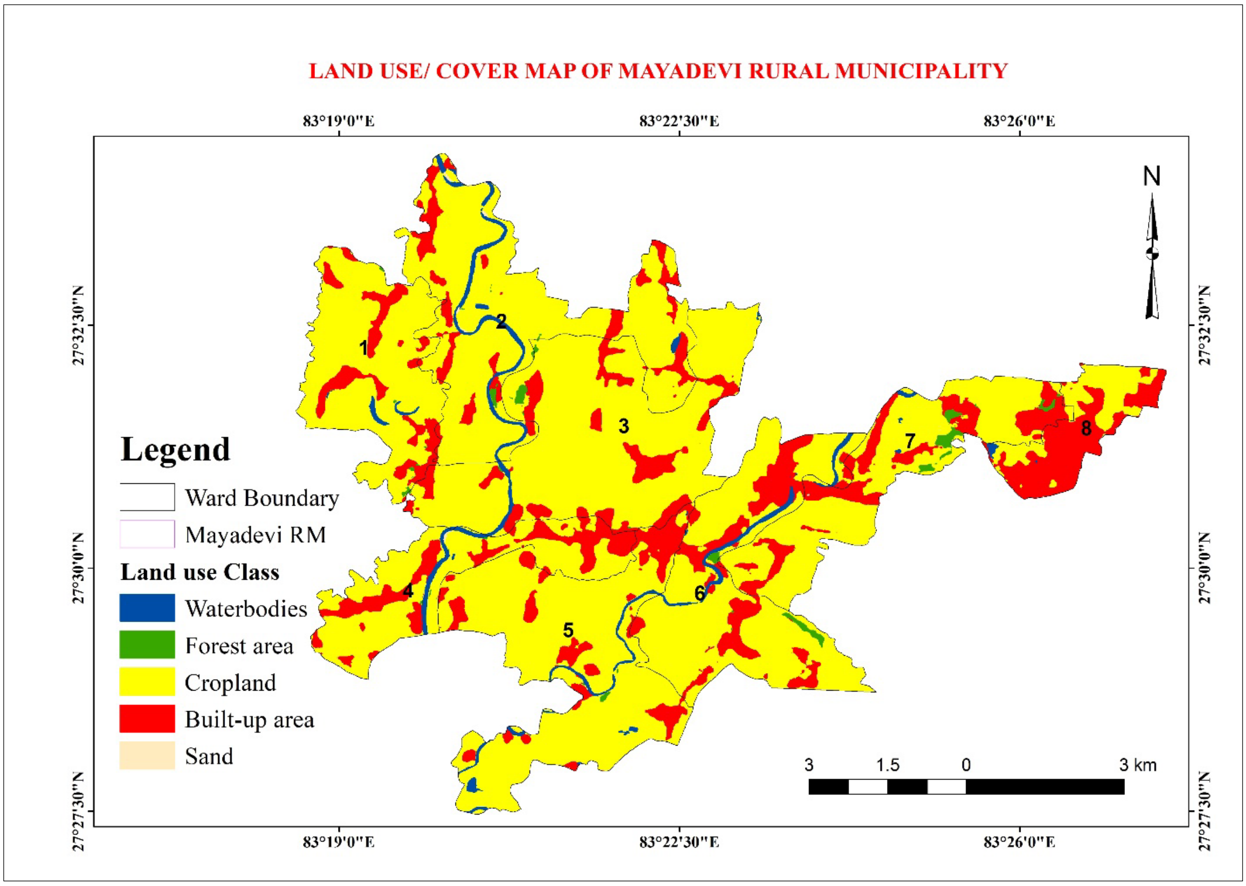

चित्र १ गाउँपालिकाको भु उपयोग नक्सा

परिच्छेद तीन : दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणमा गाउँपालिका लिएको सोंच

दिगो विकासका प्रत्येक लक्ष्य मायादेवी गाउँपालिकालाई के का लागि अर्थपूर्ण हुन्छ भन्ने कुराको विश्लेषण गरी यो मार्गचित्र निर्माण गरिएको छ । प्रत्येक लक्ष्य प्राप्तिका लागि गाउँपालिकाले आफ्नो स्रोत साधन तथा वर्तमान स्थितको विश्लेषण गर्दै अगाडि बढ्नु पर्ने हुन्छ । यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाले लिएको दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र कार्यन्वयन रणनीतिलाई छोटकरीमा प्रस्तुत गरिएको छः

३.१. आर्थिक विकाससँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र कार्यन्वयन रणनीति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले कृषि तथा पशुपालन सम्वन्धी, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन र पशु स्वास्थ्य सम्वन्धी र सहकारी सम्वन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड निर्माण गर्ने, योजना तर्जुमा गर्ने, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई दिइएको छ । कृषि तथा पशुपंक्षी वजार सूचना दिने, वजार तथा हाटवजारको पूर्वाधार निर्माण गर्ने, साना सिंचाइ निर्माण गर्ने, प्राविधिक सेवा तथा कृषि सामाग्री आपूर्ति गर्ने, कृषक क्षमता विकास गर्ने, पशुपंक्षीजन्य प्रकोप तथा महामारी नियन्त्रण गर्ने, पशु चिकित्सक, पशुनस्ल सुधार, पशु आहार, पशुपंक्षी वीमा तथा कर्जा सहजीकरण गर्ने, चरन क्षेत्रको विकास तथा व्यवस्थापन र उच्च मूल्ययुक्त कृषिजन्य वस्तुको प्रवद्र्धन, विकास एवं वजारीकरण गर्ने जिम्मेवारी पनि स्थानीय तहलाई दिइएको छ ।

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहका कार्य क्षेत्र र अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सुचिमा भएका १५ वटा विषयहरु दिगो विकासको १६ वटा सूचकहरुले समेटेको छ । आर्थिक विकासका विभिन्न क्षेत्रहरु कृषि तथा पशुपंछी, उद्योग तथा व्यापार, पर्यटन प्रवर्धन आदिमा दिगो विकास लक्ष्य नं १ः सबै खाले गरिबीको अन्त्य, लक्ष्य नं २ः शून्य भोकमरी, लक्ष्य नं ८ः मर्यादित काम साथै आर्थिक बृद्धि र लक्ष्य नं १०ः असमानतामा कमी आदि पर्दछन । यि लक्ष्यहरुलाई प्राप्ती गर्नको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले निम्न अनुसारको कार्यन्वयन रणनीति लिनेछः

दिगो विकास लक्ष्य १ः सबै ठाउबाट सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य
दिगो विकास लक्ष्य १ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
• मायादेवी गाउँपालिकामा गरिवीको अवस्थामा रहेका नागरिकको पहिचान र अवस्था विश्लेषण गर्ने ।
• मायादेवी गाउँपालिकामा सामाजिक रुपमा सिमान्तकृत अवस्थामा रहेका समुहहरुको पहिचान तथा अवस्था विश्लेषण गर्ने ।
• सिमान्तकृत अवस्थामा रहेका समुहहरुको लागि आर्थिक सशक्तिकरण गर्ने ।
दिगो विकास लक्ष्य २. भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा उन्नत पोषण सुनिश्चित गर्ने रदिगो कृषिको प्रवर्धन गर्नेभोकमरीको अन्त्य, खाद्य सुरक्षा एवम् सुधारसहितको पोषण हासिल र दिगो कृषि प्रवर्धन गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य २ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु

• मायादेवी गाउँपालिकाका गरिवी र भोकमरीमा नागरिकहरुको लागि स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने ।
• अभिभावक गुमाएका तथा परिवारमा कमाइ गर्न नसक्ने परिवारका बालबालिकाहरुलाई गाउँपालिका आफैले उनिहरुको खानपान तथा शिक्षादिक्षाको व्यवस्था गर्ने ।
दिगो विकास लक्ष्य ८: भरपर्दो, समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि तथा सबैका लागि पूर्ण उत्पादनमुलक रोजगारी र मर्यादित कामको प्रवर्धन गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य ८ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
• मायादेवी गाउँपालिकाका वडा नं. २ मुसहरनिया टोलमा रहेको पूर्नी पोखरी नेपालकै सवैभन्दा होचो भाग भएको, राजा जनकका फूलवारी क्षेत्र, थली घाट लगाएतलाई समेटी पर्यटन प्रवर्धन गर्ने ।
• गाउँपालिका भित्र रहेका पोखरीहरुलाई सौन्दर्यकरण गर्दै माछा पालन, रेष्टुरेन्ट साथै डुङ्गा सयर सहितको माछा हवको रुपमा प्रवर्धन गर्ने ।
• धान खेती अध्ययन केन्द्रको रुपमा विकास गरी रोजगारी प्रर्वधन गर्ने ।
दिगो विकास लक्ष्य १०: देश देश विचको र देशभित्रको असमानाताको न्युनीकरण
दिगो विकास लक्ष्य १० कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
• विभिन्न सरोकारवालाहरुसँग सहकार्य गरी गाउँपालिका भित्रको सामाजिक असमनाताको न्युनीकरण गर्ने ।
• सिमान्तकृत समुदायको न्यायमा पँहुच बढाउने ।
• विभेद विरुद्ध सामाजिक जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

३.२. सामाजिक विकाससँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र कार्यन्वयन रणनीति

नेपाल सरकारले शिक्षा क्षेत्रलाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक वनाउने, सक्षम, प्रतिस्पर्धी र नैतिक एवं राष्ट्रिय हित प्रति समर्पित जनशक्ति तयार पार्ने, उच्च शिक्षालाई सहज, गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य वनाई क्रमशः निःशुल्क वनाउने लक्ष्य लिइएको छ । त्यसैगरी स्वास्थ्यतर्फ आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई निःशुल्क प्रदान गर्ने, स्वास्थ्य सेवालाई नियमित, प्रभावकारी, गुणस्तरीय तथा सर्वसुलभ वनाई नागरिकको पहुँच स्थापित गर्ने नीति कार्यान्वयनमा ल्याएको छ भने खानेपानी तथा सरसफाइमा प्रत्येक नागरिकको पहुँच स्थापितलाई सुनिश्चित गरिएको छ । समानुपातिक समावेशी र सहभागिताको सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माणको लागि लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित नीति पनि नेपाल सरकारले अङ्गिकार गरेको छ । आर्थिक, सामाजिक वा शैक्षिक दृष्टिले पछाडि परेका वर्गलाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्त आधारमा राज्यका सवै निकायमा सहभागिताको व्यवस्था मिलाएको छ भने वाल अधिकारको सम्मान, संरक्षण एवं प्रवद्र्धन गर्ने र अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार एवं आत्मा सम्मानपूर्वक जीवन यापनका लागि संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धीहरु अनुमोदन गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा आफ्नो प्रतिवद्धता जाहेर गरिएको छ । नेपाल सरकारवाट ज्येष्ठ नागरिकको संरक्षण र सामाजिक सुरक्षाका लागि ऐन, नियमावली र राष्ट्रिय कार्ययोजना वनाई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ भने राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक सामाजिक र साँस्कृतिक अधिकारको पूर्ण उपयोगको वातावरण श्रृजना गरिएको छ । सवै मातृभाषालाई राष्ट्र

भाषाको रुपमा अवलम्वन गर्दै आफ्नो भाषा, लिपि, संस्कृति, साँस्कृतिक सभ्यता र सम्पदाको संरक्षण र संबर्धन एवं ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, संबर्धन र विकासमा जोड दिइएको छ ।

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहका कार्य क्षेत्र र अनुसूची ९ का अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सुचिमा भएका विषयहरु दिगो विकासको लक्ष्य नं ७: धान्न सक्ने तथा स्वच्छ ऊर्जा, लक्ष्य नं ९: उद्योग, नवीन खोज र पुर्वाधार, लक्ष्य नं ११: दिगो सहर तथा समुदाय लक्ष्य नं १२: दिगो उपभोग तथा उत्पादन सूचकहरु पूर्वाधार क्षेत्रमा समेटिन्छन् । यि लक्ष्यहरु हासिल गर्ने तर्फ मायादेवी गाउँपालिकाले निम्न अनुसारको रणनीति अंगिकार गर्नेछ:

दिगो विकास लक्ष्य ३: सबै उमेर समुहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवन सुनिश्चित गर्दै समृद्ध जीवन प्रवर्धन गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य ३ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकामा आधारभूत तथा अत्यआवस्यक स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर, अभिवृद्धि, स्वास्थ्य सेवाको स्तरोन्नती गर्ने ।
▪ जनस्वास्थ्यमा सुधार, सरुवा रोगहरुमा नियन्त्रण गर्ने ।
▪ विशिष्ठ प्रकारका सेवाहरुको उपलब्धतामा वृद्धि, स्वास्थ्य संस्थाहरुको क्षमता विकास गर्ने ।
▪ लागु पदार्थ सेवन, प्रयोग तथा विक्री वितरणमा नियन्त्रण गर्ने ।
दिगो विकास लक्ष्य ४: सबैका लागि समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवर्धन गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य ४ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकाका सामुदायिक विद्यालयको अवस्था र गुणस्तरमा सुधार
▪ विद्यालयले दिने शैक्षिक सेवाको गुणस्तरमा सुधार
▪ विद्यार्थीको विस्तृत तथ्यांक र प्रविधि उन्मुख शिक्षा
▪ शिक्षकहरुको क्षमता विकास, पँहुचयुक्त भौतिक संरचना, पँहुचयुक्त शिक्षण सिकाइ विधि र परिक्षा प्रणाली
दिगो विकास लक्ष्य ५: लैगिंक समानता हासिलगर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालिकालाई सशक्त बनाउने
दिगो विकास लक्ष्य ५ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिका भित्र लैंगिक हिंसा र विभेदका घटनाहरु न्युनीकरण
▪ लैंगिक हिंसा र विभेद विरुद्ध नागरिक सचेतना
दिगो विकास लक्ष्य ६ : सबैका लागि स्वच्छ पानी र सरसफाईको उपलब्धता तथा दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य ६ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकामा शुद्ध खानेपानीको उपलब्धता र स्वच्छता सम्बन्धी संरचनाहरुमा सुधार
▪ सबै नागरिकको शुद्ध पिउने पानीमा पँहुच अभिवृद्धि
▪ गाउँ सफाइ, फोहोर व्यवस्थापन र स्वच्छता

३.३. पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र कार्यन्वयन रणनीति

वसोवासलाई व्यवस्थित गर्ने, योजनावद्ध रुपमा वस्ती विकास गर्ने, नागरिकहरुलाई सरल, सहज र समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने, यातायात सुरक्षा उपलव्ध गराउने र गुणस्तरीय तथा दिगो भौतिक पूर्वाधारको विकास जस्ता पक्षहरुलाई राष्ट्रिय नीतिका रुपमा ग्रहण गरिएको छ र सुर्वसुलभ एवं आधुनिक पूर्वाधारहरुलाई १५ औं योजनामा उच्च प्राथमिकतामा राखिएको छ भने दिगो शहरी विकास तथा वस्ती विकासलाई राष्ट्रको दीर्घकालीन रणनीतिमा ग्रहण गरिएको छ । त्यसैगरी देशको रुपान्तरणको प्रमुख सम्वाहकको रुपमा गुणस्तरीय एकीकृत यातायात प्रणाली, सूचना प्रविधि तथा सञ्चार पूर्वाधार, वृहत सञ्जालीकरण, आधुनिक, दिगो तथा व्यवस्थित शहरीकरण, आवास र वस्ती विकासलाई लिइएको छ भने दिगो विकास लक्ष्यमा गुणस्तरीय, भरपर्दो, दिगो र उत्थानशील पूर्वाधार विकास गर्ने, दिगो र आधुनिक ऊर्जामा सवैको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने, सडक सुरक्षामा सुधार ल्याउने र सङ्कटग्रस्थ व्यक्ति, महिला, अपाङ्गता र प्रौढमैत्री वनाउदै दिगो यातायात प्रणालीको विकास, शहरीकरण र मानववस्तीलाई दिगो र व्यवस्थित गर्ने जस्ता पूर्वाधारलाई विशेष महत्वका साथ समावेश गरिएको छ ।

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहका कार्य क्षेत्र र अनुसूची ९ का अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सुचिमा भएका विषयहरु दिगो विकासको लक्ष्य नं ७ः धान्न सक्ने तथा स्वच्छ ऊर्जा, लक्ष्य नं ९ः उद्योग, नवीन खोज र पुर्वाधार ,लक्ष्य नं ११ : दिगो सहर तथा समुदाय सूचकहरु पूर्वाधार क्षेत्रमा समेटिन्छन् । यि लक्ष्यहरु हासिल गर्ने तर्फ मायादेवी गाउँपालिकाले निम्न अनुसारको रणनीती अंगिकार गर्नेछः

दिगो विकास लक्ष्य ७ः सबैका लागि किफायतीे, विश्वसनीय, दिगो र आधुनिक उर्जामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य ७ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकामा वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्धन, विकास र प्रचार गर्ने
▪ विद्युत आपुर्तिमामा नियमितता र संरचनाहरुमा सुधार गर्ने
▪ विद्युत चुहावटमा नियन्त्रण गर्ने ।
दिगो विकास लक्ष्य ९ः उत्थानशिल पूर्वाधारको निर्माण, समावेशी र दिगो औद्योगीकरणको प्रवर्धन र नवीन खोजलाई प्रोत्साहन गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य ९ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकामा दिगो विपद प्रतिरोधी र सुरक्षित संरचनाहरुको निर्माण गर्ने
▪ पहुँचयुक्त सार्वजनिक संरचनाको निर्माण गर्ने ।
▪ सामावेशी विपद जोखिम न्युनीकरण गर्ने ।
▪ उद्यमशिलता विकास तथा रोजगारी प्रर्वधन ।
दिगो विकास लक्ष्य ११ः लैगिंक समानता हासिलगर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालिकालाई सशक्त बनाउने
दिगो विकास लक्ष्य ११ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकामा गरिवहरु बस्ने आवस क्षेत्रमा सुधार

▪ संरचना र पूर्वाधारहरुमा गाउँबासीको स्वामित्व
▪ वातावरणीय प्रदुषणमा न्युनीकरण

३.४. वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण रणनीति

नेपाल संविधान २०७२ वाट वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता, विपद व्यवस्थापन, जलाधार तथा वन्यजन्तु संरक्षण गर्ने कार्यलाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको रुपमा सूचिकृत गरिएको छ । यसै अनुरुप स्थानीय सरकारलाई स्थानीय स्तरमा वातावरण जोखिम न्यूनीकरण, सरसफाइ तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन, न्यून कार्वनमुखी तथा वातावरणमैत्री अवलम्वन, हरित क्षेत्रको संरक्षण, वातावरण संरक्षण क्षेत्र निर्धारण तथा व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण, जैविक विविधता सम्वन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना तर्जुमा तथा त्यसको कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गरिएको छ र विपद व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी रुपमा व्यवस्थापन गर्नका लागि विपद जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति २०७५ कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । दिगो विकास लक्ष्यको सूचकहरुमा जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्ने पक्षलाई विशेष महत्वका साथ समावेश गरिएको छ । दिगो विकास दिगो विकास लक्ष्य १२ ले दिगो उपभोग र उत्पादन प्रणाली सुनिश्चिता साथै लक्ष्य १३ ले जलवायु परिवर्तन र यसका असरसंग जुध्न तत्काल कार्य गर्न आवश्यक रहेको कुरा निर्दिष्ट गरेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्य १२ः दिगो उपभोग र उत्पादन प्रणाली सुनिश्चित
दिगो विकास लक्ष्य १२ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकामा अनुत्पादक खर्च र तडकभडकमा नियन्त्रण गर्ने ।
▪ खाद्य पदार्थको संरक्षण तथा स्थानीय उत्पादनमा प्रवर्धन ।
दिगो विकास लक्ष्य १३ः उत्थानशिल पूर्वाधारको निर्माण, समावेशी र दिगो औद्योगीकरणको प्रवर्धन र नवीन खोजलाई प्रोत्साहन गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य १३ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकामा रहेका खुला स्थान, ताल तलैया, नदी नालाको संरक्षण गर्ने ।
▪ सडक किनारा तथा खाली जमिनहरुमा वृक्षारोपण गरी हरियाली प्रवर्धन गर्ने ।
▪ इटा भट्टाबाट निस्कने धुवाँको नियन्त्रणको लागि विशेष पहल गर्ने ।
▪ विपद जोखिम न्युनीकरणमा समुदायको संलग्नतालाई अभिवृद्धि गर्ने ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को प्रस्तावनामा जनसहभागिता, उत्तरदायी, पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न सूचना तथा सञ्चार प्रविधि उपयोग, प्रवद्र्धन र नियमन गर्ने एवं सेवा

प्रवाह सम्वन्धी नीति, मापदण्ड वनाउने, सेवा शर्त तोक्ने, योजना तर्जुमा गर्ने र कार्यान्वयन र नियमन गर्ने अधिकार पनि स्थानीय सरकारलाई दिइएको छ ।

सवै प्रकार तथा स्वरुपका भ्रष्टाचार घटाउने, सवै तहमा प्रभावकारी, जवाफदेहिता, पारदर्शिता कायम राख्ने र निर्णय निर्माणमा सहभागितामूलक प्रतिनिधित्व गराउने पक्षहरु विशेष महत्वका साथ दिगो विकास लक्ष्यमा उल्लेख छ । संस्थागत विकास तथा सुशासनका क्षेत्रहरुमा दिगो विकास लक्ष्य १६ ले शान्ति, न्यायपूर्ण तथा सबल संस्था बनाउने र लक्ष्य १७ ले बहुसरोकार साझेदारी गर्ने विषयहरु समेटेको छ । १५ औं योजनामा सुशासनलाई राष्ट्रिय लक्ष्य सूचकमा राखिएको छ र दीर्घकालीन राष्ट्रिय रणनीति अन्तर्गत सार्वजनिक सेवालाई सुदृढीकरण गर्ने भनिएको छ । शासकीय सुधार र सुशासन अभिवृद्धिलाई रुपान्तरणको एक प्रमुख सम्वाहकको रुपमा लिइएको छ ।

दिगो विकास लक्ष्य १६: दिगो विकासको लागि शान्तिपूर्ण र समावेशी समाजको प्रवर्धन गर्ने, सबैको न्यायमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने र सबै तहमा प्रभावकारी, जवाफदेही र समावेशी संस्थाको स्थापना गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य १६ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकामा हुने विभिन्न किसिमका हिंसा र अपराधका घटनाहरु न्यनीकरण गर्ने ।
▪ गाउँपालिकाको न्याय सम्पादनमा सुधार र सबैले न्याय सम्बन्धी सेवा सहज रुपमा पाउने वतावरण निर्माण गर्ने ।
▪ गाउँपालिकाका विभिन्न शाखाहरुले सर्वशाधारणहरुलाई दिने सेवाहरुको चुस्तता र गुणस्तरियतामा वृद्धि गर्ने ।
सेवामा कर्मचारीहरुको क्षमतामा विकास र सीमान्तकृतहरुका लागि सेवामा विशेष प्राथमिकता दिने ।
दिगो विकास लक्ष्य १७: दिगो विकासका लागि विश्वव्यापी साझेदारी सशक्त बनाउने र कार्यान्वयनका लागि स्रोत साधन सुदृढ गर्ने
दिगो विकास लक्ष्य १७ कार्यन्वयनको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले लिएको रणनीतिहरु
▪ मायादेवी गाउँपालिकाको डिजिटल प्रोफाइल तयार गर्ने ।
▪ सेवा प्रवाहमा संभव भएसम्म प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।

३.६ गाउँपालिकाले गत दुई आ.व.मा क्षेत्रगत रुपमा विनियोजन र खर्च गरेको बजेट

विषय क्षेत्रगत/उपक्षेत्रगत वजेट विनियोजन							
क्र.स.	क्षेत्र/उपक्षेत्र	आ. व. ७८/७९			गत आ.व. ७९/८०		
		विनियोजन	खर्च	खर्च(%)	विनियोजन	खर्च	खर्च (%)
१	आर्थिक विकास	५०२००००००	४३४९०००५	८६.६३	३९१६००००	३३६६८७८६	८५.९८
१	कृषि	३६१८००००	३१५८३१०९	८७.२९	१५०९००००	१२८७१२३४	८५.३
२	उद्योग	२७००००००	२५६००००	९४.८१	३६००००००	३२६००००	९०.५६
३	सहकारी	८००००००	७९८४६०	९९.८१	१५५००००	१२३७६७०	७९.८४
४	वित्तीय क्षेत्र	१५००००००	८४५०६६	५६.३४	१०६९००००	९६३५८४९	९०.१४
५	जलस्रोत तथा सिंचाई	२५५००००	२०१८६३४	७९.१६	६६८००००	५९६०१०७	८९.२२

६	पशुपन्छी विकास	५८७००००	५३७५०५१	९१.५७	१५५००००	७०३९२६	४५.४१
७	भूमि व्यवस्था	६०००००	३०९६८५	५१.६१	२७४४८३०००	२१८०२९२१०	७९.४३
२	सामाजिक विकास	२३५९३७००००	१८९४९९९४५	८०.३१	१७९०५३०००	१४९०८३३०८	८३.२६
१	शिक्षा	१४७१३१०००	१२४१७५७५९	८४.४	६६५६३०००	४४४१७८३६	६६.७३
२	स्वास्थ्य	५६९४८०००	४२५९७७१४	७४.८	१३६६००००	१२३२३९९४	९०.२२
३	खानेपानी तथा सरसफाई	६२३००००	५५८९६४२	८९.७२	४१०००००	३४१२४२५	८३.२३
४	भाषा तथा संस्कृति	३७००००	१६९९९९	४५.९५	६६५७०००	६०२५९९१	९०.५२
५	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	५७७००००	३९१९८४५	६७.९३	१२०००००	१०९५२१७	९१.२७
६	युवा तथा खेलकुद	२००००००	१८८५१८५	९४.२६	३२५००००	१६७०४३९	५१.४
७	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	१७४८८०००	१११६१८०२	६३.८३	२२५२१५०००	१७५७७३८०२	७८.०५
३	पुर्वाधार विकास	१६५४३००००	१२०१९१३०५	७२.६५	१३६०५००००	११५९११२५९	८५.२
१	यातयात पूर्वाधार	११५९३००००	८३४३४६४३	७१.९७	६९३८५०००	४४८११४२३	६४.५८
२	भवन आवास तथा सहरी विकास	३३९५००००	२२५६६५६५	६६.४७	८७४००००	६९७१४६१	७९.७७
३	उर्जा	२६०००००	२५६४४१९	९८.६३	११०४००००	८०७९६५९	७३.१९
४	सम्पदा पूर्वाधार	१५०००००	४९८३१६	३३.२२	३७३९००००	३२९९५६९१	८८.२५
५	विज्ञान तथा प्रविधि	१३०००००	१३०००००	१००	२२०००००	१९८३९७२	९०.१८
६	पुननिर्माण	१०१५००००	९८२७३६२	९६.८२	१२११५०००	११०३१३७५	९१.०६
४	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	१४०४००००	१३३६३८०३	९५.१८	२७०००००	१५२०७६८	५६.३२
१	वातावरण तथा जलवायु	७५००००	७५००००	१००	११३५०००	८६६९२५	७६.३८
२	विपद व्यवस्थापन	१९०००००	१८७७०५२	९८.७९	८५००००	५९०६२१	६९.४८

३	मानव संशाधन विकास	११९५०००	१०५३९९५	८८.२	२००००००	१९९१२०९	९९.५६
४	शान्ति तथा सुव्यवस्था	४५००००	४५००००	१००	१४६००००	१२५३९२९	८५.८९
५	तथ्यांक प्रणाली	२७६५०००	२६६३८९१	९६.३४	६९२५०००	६५८३३४६	९५.०७
६	गरीवी निवारण	१०००००	१०००००	१००	४००००००	४००००००	१००
७	श्रम तथा रोजगारी	६००००००	५७३१७६५	९५.५३	२९५५०००	२७८६९०१	९४.३१
८	अनुगमन तथा मुल्यांकन	५८००००	५८००००	१००	४०००००	३८६६४५	९६.६६
९	वित्तीय सुशासन	३०००००	१५७१००	५२.३७	६५००००	०	०
५	कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	२१४४७०८७०	१६०४८१८६६	७४.८३	११७२९००००	१०४७९१२०७	८९.३४
१	कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	२१४४७०८७०	१६०४८१८६६	७४.८३	११७२९००००	१०४७९१२०७	८९.३४
	कुल जम्मा	**६८००७७८७०**	**५२७०२६९२४**	**७७.४९**	**६९३५३८०००**	**५६५२५८६९६**	**८१.५**

यस गाउँपालिकाले चालु आ. व. ८०/८१ को कुल बजेट ७३ करोड २७ लाख ७७ हजार ३ सय २६ बजेटमा चालुतर्फ ६२.७३% र पुँजीगत तर्फ ३७.२७% प्रतिशत बजेट विनियोजन गरेको छ । क्षेत्रगत विनियोजनमा आर्थिक विकास ४.१७%, सामाजिक विकास ३६.६१%, पूर्वाधार विकासमा २२.२२%, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनमा १.४०% र संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवाहमा ३५.६०% रहेको छ । जसमा आर्थिक विकासमा विनियोजन भएको बजेट ज्यादै न्यून हो।

परिच्छेद चार : दिगो विकास लक्ष्यहरुको स्थानीयकरण खाका

यस परिच्छेदमा दिगो विकास लक्ष्यहरुको स्थानीयकरणको कार्यान्वयनका लागि बनेको संयन्त्र तथा गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्यको परिमाणात्मक लक्ष्य तथा सूचकहरु समेत समेटिएको स्थानीयकरण खाका प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.१. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण संयन्त्र

दिगो विकास लक्ष्य कार्यन्वयनको लागि संघमा सम्माननीय प्रधानमन्त्री ज्युको संयोजकत्वमा उच्च स्तरीय केन्द्रिय निर्देशन समिति रहेको छ भने राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा दिगो विकास लक्ष्य कार्यन्वयन तथा समन्वय समिति रहेको छ । त्यसैगरी, प्रदेश स्तरमा प्रदेश योजना आयोगका सदस्यहरुको संयोजकत्वमा संबन्धित संघीय मन्त्रालयका सचिव र सम्बन्धित अन्य संस्थाका प्रतिनिधी सदस्य रहने गरी विषयगत कार्य समितिहरु गठन भएका छन् । स्थानीय तहमा भने गाउँपालिकाका अध्यक्ष वा नगरपालिकाका नगरप्रमुखको संयोजकत्वमा एक निर्देशन समिति गठन गर्नु पर्ने प्रावधान रहेको छ ।

४.२. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणको स्थानीयतहको संस्थागत संयन्त्र

आफ्ना नीति तथा कार्यक्रममा आन्तरिकीकरण गर्दै स्थानीय तहले दिगो विकास लक्ष्यलाई स्थानीयकरण गर्नु पर्दछ । आफ्ना विभिन्न योजनाहरु जस्तै मध्यकालीन खर्च संरचना, आवधिक योजना र वार्षिक बजेट निर्माणमा दिगो विकास लक्ष्यहरु समावेश गर्न स्थानीय तहमा संस्थागत संयन्त्रको व्यवस्था हुनु पर्दछ । यसका लागि सम्बन्धित गाउँपालिकाको अध्यक्ष र नगरप्रमुखको संयोजकत्वमा एक निर्देशक समिति रहनु पर्दछ ।

स्थानीय तहमा दिगो विकास लक्ष्य स्थानियकरणको लागि निर्देशक समिति गठन गर्नु पर्ने प्रावधान अनुसार मायादेवी गाउँपालिकाले निम्न लिखित सदस्यहरु तथा सदस्य सचिव रहने गरी एक दिगो विकास लक्ष्य स्थानियकरण निर्देशक समिति गठन गरेको छ ।

तालिका ८ : दिगो विकास लक्ष्य स्थानियकरण निर्देशक समिति

पद	दिगो विकास लक्ष्य स्थानियकरणमा भूमिका
अध्यक्ष	संयोजक
उपाध्यक्ष	सदस्य
कार्यपालिका सदस्य सबै	सदस्य
स्थानीय तहका विषय क्षेत्रका कार्यालय प्रमुख	सदस्य
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य सचिव

४.३. गाउँपालिकाको परिमाणात्मक लक्ष्य र सूचकहरु

दिगो विकास लक्ष्यहरुको स्थानियकरणको लागि मायादेवी गाउँपालिकाले निम्न लिखित परिमाणात्मक लक्ष्य र सूचकहरु निर्धारण गरेको छ

तालिका ९ : मायादेवी गाउँपालिकाको परिमाणात्मक लक्ष्य र सूचकहरु

क.स	मायादेवी गाउँपालिकाको परिमाणात्मक लक्ष्य सूचकहरु	आधार वर्ष २०७९	गाउँपालिकाको सूचकहरु वि.स. २०८६ सम्म (सन् २०३०)
दिगो विकास लक्ष्य १: सवै क्षेत्रमा रहेको सवै किसिमका गरीबीको अन्त्य गर्ने ।			
१	दैनिक १.२५ डलर भन्दा कम आम्दानी भएको जनसंख्या न्यूनीकरण गर्ने	२०	
२	प्रतिव्यक्ति आय अमेरीकी डलर	११३०	
३	जातीय बिभेदका औपचारिक तथा अनौपचारिक मुद्दा		
४	सामाजिक सुरक्षा नीति तयार गरी सबै बडामा लागु गर्ने		
५	समान काम समान ज्याला नीति तयार गरी लागू गर्ने		
६	गाउँपालिका र नागरीकले संचालन गर्ने पब्लिक कम्पनिमा सबैको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।		
७	बजार समितिहरुमा महिला र पुरुषको समान सहभागिता सुनिश्चित		
८	गाउँपालिको उत्थानशिल योजना तयार गरी लागु गर्ने ।		
दिगो विकास लक्ष्य २: भोकमरी अन्त्य गर्ने र खाद्य सुरक्षार उन्नत पोष प्राप्त गर्ने र दिगो कृषि प्रवद्र्धन गर्ने ।			
९	संघीय सरकारले विनियोजन गरेको विपन्न परिवारका महिलालाई गर्भावस्था तथा सुत्केरी समयमा पोषण भत्ता गाउँपालिका समेतले नीति बनाई कार्यन्वयन गर्ने ।		
१०	औपचारिक रुपमा जमिनको हक स्थापित गरीने छ ।		
११	सबै किसानले बाली उत्पादन पात्रो तयार गरी सोहि मुताविक उत्पादन गर्दछ ।		
१२	जनताको सहभागितामा बजारकेन्द्रहरु स्थापना भई संचालनमा रहेका हुनेछन् ।		
१३	जनताको सहभागितामा कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना गर्ने		
१४	जनताको सहभागितामा गाउँपालिकाले उद्योगहरु संचालन गरेको हुनेछ ।		
१५	जलवायु सूचना केन्द्रहरु स्थापना गर्ने		
१६	माटो परिक्षण केन्द्र स्थापना	०	१००
१७	किसान पाठशाला स्थापना		
१८	प्रत्येक वडाहरुमा स्मार्ट नर्सरीको स्थापना		

दिगो विकास लक्ष्य ३: सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ्य जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवन स्तर प्रवद्र्धत गर्ने ।			
१९	संस्थागत सुत्केरी सुविधा	८०	
२०	मातृ मृत्यू दर प्रत्येक १ लाख जीवित बच्चामा		
२१	गाउँपालिकामा सुविधा सम्पन्न अस्पताल स्थापना गर्ने		
२२	नसर्ने रोगबाट हुने मृत्यू		
२३	सबै गाउँपालिका वासीको स्वास्थ्य बिमा निरन्तर भईरहेको हुनेछ ।	१५	
२४	गाउँपालिका बासीको स्वास्थ्य प्रोफाई तयार भईरहेको हुनेछ ।	०	
२५	कुष्ठरोग पत्ता लाग्ने दर		
२६	मादक पदार्थ सदुपयोग आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन		
२७	गाउँपालिकाभित्र सुरक्षित सडक		
२८	प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम जनता सहभागी		
दिगो विकास लक्ष्य ४: समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय लशिक्षा सुनिश्ति गर्ने र सबैके लागि सिकाइका अवसरहरु प्रवद्र्धन गर्ने ।			
२९	प्राथमिक विद्यालय खुद भर्ना दर		
३०	प्राथमिक तह पुरा गर्ने दर		
३१	१५ देखि २४ बर्षको साक्षरता दर		
३२	प्राविधिक शिक्षालयहरु स्थापना		
३३	आई.सि.टी उपलब्ध भएका विद्यायहरु		
३४	विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरु समावेशी र अपाङ्गमैत्रि भएका हुने ।		
३५	समान काममा समान ज्याला नीति		
३६	नेपालको संविधान र ऐन कानुसंग सम्वन्धित महिला, बालबालिका सम्बन्धी प्रावधानहरु बरे जानकारीमूलक कार्यक्रम		
३७	बाल बिवाह उन्मूलन		
३८	बुहारी सशक्तिकरण कार्यक्रमको पाठ्यक्रम बनाएर (२१ देखि ५० बर्षसम्मका निरक्षर बुहारीलाई पढाउने) ।		
३९	महिला सुरक्षा तथा सशक्तीकरण नीति		
४०	घरायसी कामलाई व्यवसाकि कामका रुपमा मान्यता दिने बातावरण निमार्ण ।		
४१	महिलाको दैनिक शारीरिक श्रम		
४२	प्रविधिक शिक्षामा महिलाको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने		
४३	सबै प्रकारका उपभोक्ता समितिमा महिलाको भूमिका सुनिश्चित गर्ने		

४४	सुरक्षित पिउने पानीको व्यवस्था गर्ने	४०%	
४५	शौचालयको उपलब्धता	८९.८%	
४६	सार्वजनिक शौचालयको उपलब्धता		
४७	ल्याण्डफील साईट निर्धारण		
४८	फोहोर प्रशोधन केन्द्रको स्थापना		
४९	गाउँपालिकालाई हानिकारक रसायन बस्तुहरुको प्रतिबन्ध लगाउने		
५०	गाउँपालिकालाई प्लाष्टिक झोला मुक्तपालिका घोषण गर्ने		
५१	जनताको सहभागितामा प्रत्येक शुत्रबार २ घण्टा नियमित रुपमा सरसफाई गरिने		
दिगो विकास लक्ष्य ७: बेहोर्न सकिने भरपर्दो र आधुनिक उर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।			
५२	विजुलीको उपलब्धता	९६%	
५३	प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बुद्धि ।		
५४	कृषि क्षेत्रको बृद्धि दर		
५५	गाँउपालिका र नागरिकहरु सहकार्यमा पब्लिक लिमिटेड कम्पनि स्थापना गरेर आयआर्जन तथा रोजगार सिर्ज गर्ने ।		
५६	युवाहरुलाई पालिका स्तरमा नै प्राविधिक सिप सिकाउने		
५७	बालश्रम मुक्त गाउँपालिका घोषणा		
५८	बाल सैनिक निषेधि क्षेत्र घोषण गर्ने		
५९	पर्यटन प्रवद्र्धन लक्षित गरेर सांस्कृतिक संग्राहलय स्थापना गर्ने		
६०	गाउँपालिकाको बिविधतालाई झल्काउने र सबै संस्कृतिक प्रतिनिधित्व हुने गरी साँस्कृतिक समुहहरु निर्माण गरी प्रवद्र्धन गर्ने		
६१	योजनावद्ध रुपमा पर्यटन प्रवद्र्धन गर्ने, पर्यटन नीति योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने		
६२	नागरिक र गाउँपालिकाको साझेदारीमा पर्यटन उद्योग संचालन गर्ने		
६३	पार्क तथा मनेरञ्जन क्षेत्रका रुपमा विकास गर्ने		
६४	गाउँपालिकालाई विशेष पर्यटन क्षेत्रका रुपमा बिकास गर्ने		
६५	गाउँपालिकालाई हरियाली बनाउने		
६६	१५ बर्ष माथिका नागरिकहरुको बैंक खाता	६०%	
६७	व्यापार तथा व्यवसायको कारोवार बैंक मार्फत गर्ने		
दिगो विकास लक्ष्य ९: उत्यानशिल पूर्वाधारको निर्माण, समावेशी तथा दिगो औद्यौगिकिकरणको प्रवद्र्धन र नविकरणलाई प्रेरित गर्ने			
६८	वर्षैभरि संचालन हुने स्तरीय सडक संजालको बृद्धि गरी सबै सडक पिच भएको हुनेछ ।		

६९	नगरिकको सहभागितामा वातावरण मैत्री उद्योगहरु स्थापना		
७०	उद्यम विकासका लागि क्षमता अभिबृद्धि गर्ने		
७१	गाउँपालिका स्तरमा उद्यम विकास सूचना केन्द्र स्थापना गर्ने		
७२	गाउँपालिकामा सामाजिक अनुसन्धान शाखा खोल्ने।		
७३	सबै टोलमा मोबाइल नेटवर्क र इन्टरनेट सुविधाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने		
दिगो विकास लक्ष्य १०ः देशभित्र तथा देशहरुवीच असमानता घटाउने ।			
७४	असमानता हटाउने नीतिहरु निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।		
	दिगो विकास लक्ष्य ११ : शहरहरु एवम् मानब बस्तीहरुलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील र दिगो बनाउने ।		
७५	यातायात व्यवस्थापन गर्न गाउँपालिका भरि नै टाइम कार्ड लागृ गरीने, अपांग र जेष्ठ नागरिकलाई सार्वजनिक छुट दिने व्यवस्था गर्ने		
७६	यातायात व्यवस्थापन नीति बनाइ निश्चित मापदण्डका गाडीहरुलाई मात्र सार्वजनीक यातायातका रुपमा प्रयोग गर्न अनुपति दिने ।		
७७	गाउँपालिकाको मुख्य सडक र चक्रपथ कालोपत्र भएको हुने		
७८	पार्क तथा उद्यानहरु निमार्ण गर्ने ।		
७९	सार्वजनिक स्थलहरुमा वृक्षारोपण गर्ने ।		
८०	विद्यालय, सरकारी तथा सडक किनारहरुमा वृक्षारोपण गर्ने ।		
दिगो विकास लक्ष्य १२ : सिंगो उपभोग तथा उत्पादन प्रणाली वा ढाँचाहरु सुनिश्चित गर्ने ।			
८१	गाउँपालकाले १० वर्षे उत्पादन तथा उपयोग खाका तयार गरी लागू गर्ने		
८२	घरेलु व्यवसायिक योजना तयार गरी सोहि मुताविक कार्य गर्ने ।		
८३	जलश्रोत तथा उर्जा व्यवस्थापन नीति निर्माण तथा कार्यान्वयन ।		
८४	भूउपयोग नीति र योजना निमार्ण गरी कार्यान्वयन गर्ने		
८५	गाउँपलिकामा संचालित उद्योगहरुलाई सामाजिक उत्तरदायित्व वहन गर्ने नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।		
	दिगो विकास लक्ष्य १३ः जलवायु परवर्तन र यसका प्रभावसंग जुध्न तत्काल कार्य अघि बढाउने ।		
८६	गाउँपालिकाको जलवायु न्यूनीकरण तथा अनुकुलन योजना बनाएर लागु गर्ने ।		
८७	जलवायु अनुकुलन स्मार्ट वगरका रुपमा विकास गर्न नीति तथा कार्यक्रमहरु तयार गरी लागु गर्ने		

८८	जलवायु स्मार्ट खेती प्रणली विकास गर्न नीति तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी लागु गर्ने		
८९	जलवायु सम्बन्धी गाउँपालिका स्तरिय पाठ्यपुस्तक तयार गरी लागू गर्ने		
९०	जनचेतनाका कामहरुलाई नियमित रुपमा संचालन गर्ने		
९१	जलवायु परिवर्तन न्युनिकरण तथा अनुकुलन समुहहरु गठन गरी सवलीकरण गर्ने		
दिगो विकास लक्ष्य १५: भू सतहि, भुपरिधिस्तरीय परिस्थतिकीय प्रणलीको दिगो उपयोग, रक्षा र पुनस्थापन गर्ने,वनले दिगो रुपमा व्यवस्थापन गर्ने, मरुभुमिकरण बिरुद्ध लड्ने र जमिनको क्षयीकरण रोक्नुका साथै यसलाई उल्ट्याउने तथा जैविक विविधताको क्षतिलाई रोक्ने ।			
९२	गाउँपालिकामा धार्मिक स्थल छेउछाउ वृक्षारोपन गरी हरियाली बनाउने		
९३	नीजि कृषि वन प्रवर्धन गरी दिगो व्यवस्थापन गर्ने		
९४	हाइटेक नर्सीरि		
९५	गाउँपालिकाको पारिस्थितिकीय प्रणाली र जैविक विविधतालाई समेटेर प्रोफाईल तयार गर्ने ।		
दिगो विकास लक्ष्य १६ : दिगे विकासका निम्ति शान्तिपूर्ण र समावेशी समाजको प्रवद्र्धन गर्ने, न्यायमा सबैको पहुँच प्रदान गर्ने र सबै तहमा प्रभावकारी जवाफदेही र सामावेशी संस्था निर्माण गर्ने ।			
९६	गाउँपालिकालाई हिंसा मुक्त गाउँपालिकाका रुपमा विकास गर्न घर स्तरिय प्रतिबद्धता पत्र वडा कार्यलयमा पेश गर्न लगाउने		
९७	गाउँपालिकालाई बालमैत्री गाउँपालिकाका रुपमा विकास गरी घोषणा गर्ने ।		
९८	गाउँपालिका, वडाकार्यालय र सबै खाले कार्यालयमा नागरिक वडापत्र अनिवार्य राख्ने	राखेको	
९९	सबै कार्यालयमा सहायता कक्ष अनिवार्य रुपमा राख्ने		
१००	गाउँपालिका भित्र सबै सरकारी निकाय, गैर सरकारी संस्थाहरु, सहकारीहरु, विद्यालयहरु सबैले चौमासिक वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन सम्बन्धित वडा कार्यालयमा अनिवार्य बुझाउने		
१०१	गाउँपालिकाका गतिविधिहरु मसिक रुपमा सामुदायिक रेडियो, सामाजिक संजाल र वेइभसाइट मार्फत जानकारी गराउने		
दिगो विकास लक्ष्य १७ : दिगो विकासक लागि कार्यान्वयनका उपायहरु – समाधानहरु सुदृढ गर्ने र अन्तराष्ट्रिय साझेदारीलाई पुनः जीवन्त तुल्याउने ।			
१०२	इन्टरनेट प्रयोग गर्ने ५ देखि ४९ वर्षका पहिला प्रतिशत		
१०३	इन्टरनेट प्रयोग गर्ने ५ देखि ४९ वर्षका पुरुष प्रतिशत		
१०४	इन्टरनेट घनत्व (प्रति १०० जनामा)		
१०५	मोबाइल प्रयोग गर्ने ५ देखि ४९ बर्षका महिला प्रतिशत		

१०६	मोबाईल प्रयोग गर्ने ५ देखि ४९ पुरुष प्रतिशत		
१०७	मोबाईल फोन पुगेको प्रतिशत	७९	
१०८	कुल बजेटको अनुपातमा संघिय र प्रादेशिक सरकार मार्फत प्राप्त अनुदान (प्रतिशत)		
१०९	कुल बजेटको अनुपातमा राजश्व बाडफाडबाट प्राप्त रकम (प्रतिशत)		

स्रोतः गाउँपालिकामा भएको छलफलमा आधारित, २०८०

परिच्छेद पाँच : दिगो विकास लक्ष्य कार्यन्वयनको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन

यस परिच्छेदमा अनुगमन तथा मुल्यांकनको अवधारणा तथा मायादेवी गाउँपालिकाले दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण मार्गचित्र कार्यन्वयनको लागि तयार गरेको अनुगमन तथा मुल्यांकन संयन्त्र र सरोकारवालाहरुको भूमिकाको बारेमाा प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.१. परिचय

विकास योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा अनुगमन र मूल्याङ्कनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । विकासमा गरिएको लगानीको प्रतिफल मापन गर्ने र सेवाग्राहीको जीवनस्तरमा त्यसले पारेको प्रभाव आँकलन गरी उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता प्रवद्र्धन गर्न यसको थप महत्व रहेको छ । स्थानीय तहको योजनाको नतिजा खाका अनुरूप विकास तथा सेवा प्रवाहका कार्यबाट अपेक्षित नतिजा प्राप्त भए नभएको सुनिश्चितताको लागि प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापना गर्नुपर्दछ । यसैगरी संविधान प्रदत्त कार्य जिम्मेवारीको व्यवस्थापन हुन सके नसकेको सम्बन्धमा समेत ध्यान पु¥याउनु आवश्यक हुन्छ । यसका लागि नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली र क्षमता विकास गर्नुपर्दछ ।

नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा अन्य कानूनहरूले स्थानीय तहमा प्रदान गरेको अधिकार र दिगो विकास लक्ष्य बीच बलियो सम्बन्ध रहेको पाइन्छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले सम्पादन भएका विकास आयोजना तथा परियोजनाको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको पाइन्छ । राष्ट्रिय योजना आयोग (२०७५) अनुसन्धान तथा मूल्याङ्कन कार्ययोजना (आ.व.२०७५/७६० मा उल्लेख भए अनुसार दिगो विकासका लक्ष्यको मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी गराउन एकिकृत मूल्याङ्कन कार्ययोजना कार्यान्वयनमा ल्याउने कुरा उल्लेख गरीएको छ साथै राष्ट्रिय योजना आयोग (२०७७) दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण स्रोत पुस्तिकाले दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्त गर्न नतिजामूखी अनुगमन र नतिजाको मुल्याङ्कनको सबाललाई जोड दिएको छ ।

नतिजामूलक अनुगमनलाई प्रभावकारी गराउन नतिजामूलक व्यवस्थापनलाई संस्थागत गरिनुपर्दछ । यस्तो व्यवस्थापनले प्रतिफल र असरलाई लगानी र क्रियाकलापसँग आबद्ध गरी लगानीको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न जोड दिन्छ । यसले विकास नतिजालाई केन्द्रबिन्दुमा राखी रणनीतिक योजना, जोखिम व्यवस्थापन तथा उपलब्धिको मापन गर्दछ र व्यवस्थापकीय निर्णय प्रक्रियालाई वस्तुगत र सबल बनाउन सहयोग पु¥याउँदछ । मायादेवी गाउँपालिकाले दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण कार्यन्वयनको अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्नको लागि स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७५ दफा १६ वमोजिम गठित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिलाई नै परिचालन गर्नेछ ।

५.२. मायादेवी गाउँपालिकाको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७५ दफा १६ वमोजिम गठित मायादेवी गाउँपालिकाको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति विवरण यस प्रकार रहेको छ

तालिका १०. अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति

क्र.स.	पद	अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिमा जिम्मेवारी
१	उपाध्यक्ष	संयोजक
२	कार्यपालिकाले तोकेका एक जना महिला सहित कार्यपालिका सदस्यहरु मध्येबाट २ जना	सदस्य
३	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
४	योजना शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

१. उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा आवश्यकता अनुसार नागरिक समाजका प्रतिनिधि, सञ्चारकर्मी र सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

२. समितिले आफ्नो कामलाई छिटोछरितो र प्रभावकारी बनाउन कार्यपालिकाबाट समितिमा प्रतिनिधित्व गर्ने सदस्य मध्येबाट संयोजक रहने गरी विषयगतरुपमा अनुगमन टोली गठन गरी जिम्मेवारी तोक्न सक्नेछ ।

३. यस दफा बमोजिम स्थलगत अनुगमन गर्दा सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन वा सुपरिवेक्षणमा संलग्न कर्मचारीलाई सहभागी गराउनु पर्नेछ ।

५.३. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणमा सबै सरोकारवालाको समन्वय तथा सहकार्य

स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रमले स्थानीय तहका योजना र कार्यक्रमका अलावा निजी क्षेत्र, स्थानीय संङ्घ संस्थाहरू र विकास साझेदार स्रोत साधनहरूसमेत परिचालन गर्ने वा परिचालनका लागि निर्देशित गर्नु पर्दछ । यसैले दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणमा बहुपक्षीय संलग्नता र साझेदारीले मात्र दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग पुग्ने भएकोले त्यस्ता सरोकारवालाहरुको पहिचान गर्न र तदअनुसार परिचालन गर्नु पर्दछ ।

निजी क्षेत्र, सहकारी संस्था तथा सामुदायिक संस्था स्थानीय विकासका उद्देश्य हासिल गर्ने साझेदार हुन् । स्थानीय तहले सहकार्य तथा समन्वयका अलावा विकासका उद्देश्य हासिल गर्न सबैलाई समेट्नुपर्दछ र निजी क्षेत्र र सामुदायिक संगठन सबैलाई प्रमुख साझेदारका रूपमा संलग्न गराउनुपर्दछ । स्थानीय तहका सरकारको एकल प्रयासबाट मात्र बिकास सम्भव नभई सहकारी र निजी क्षेत्र, गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संस्था लगायत सम्पूर्ण विकास साझेदारबीचमा साझेदारी

आवश्यक हुन्छ । स्थानीय तहले, स्थानीय लगानीका लागि स्थानीय बासिन्दा र व्यापारिक क्षेत्रलाई परिचालन गर्न उत्प्रेरकको भूमिका खेल्नुपर्दछ । दिगो विकासका अधिकांश लक्ष्य हासिल गर्न स्थानीय तहले रकम नै खर्च गर्नुपर्छ भन्ने छैन । दिगो विकासका लक्ष्य नीति निर्देशन वा सार्वजनिक निजी व्यवस्थापन मार्फत पनि हासिल गर्न सकिन्छ । स्थानीय तहको योजना तथा निर्णय प्रक्रीया प्रायः लगानी वृद्धिमा केन्द्रित हुने गर्दछ । स्थानीय तहले आफ्नो नीति, योजना र बजेटबाट संघीय तथा प्रादेशिक स्रोत परिचालन गर्न अथवा निजी र सामुदायिक क्षेत्रको योगदान वृद्धि गर्ने अभ्यास अबलम्बन गरी आंशिक वा आर्थिक दायित्व सिर्जना नहुने गरी पनि कतिपय लक्ष्यमा काम गर्ने वातावरण सिर्जना गर्न सक्दछ ।

अनुसूचिहरु

१. मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्यहरुको (दिविल) स्थानीयकरण खाका

क. आर्थिक विकास संग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यहरु १, २, ८ र १०

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	२० ग वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	गाउँपालिका लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	गाउँपालिका लक्ष्य सन २०३०	
लक्ष्य १: सबै क्षेत्रबाट सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य गर्ने									
परिमाणात्मक गन्तव्य १.२. सन् २०३० सम्ममा राष्ट्रिय परिभाषाहरु बमोजिम गरिबीका सबै आयामहरुमा बाँचिरहेका सबै उमेरका पुरुषहरु, महिलाहरु र बालबालिकाहरुको अनुपात कम्तीमा आधा घटाउने ।									
१.२.१ लिङ्ग र उमेरअनुसार राष्ट्रिय परिभाषा अनुसार गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसङ्ख्याको अनुपात	२१.६	१३.८	१५	२०	१०.५		४.९		
१.२.१.१ राष्ट्रिय परिभाषा अनुसार गरिबीको रेखामुनि रहेका सबै उमेरका महिलाहरु (प्रतिशत)	-	-	१०	२३	-		५		
१.२.२. राष्ट्रिय परिभाषाहरु बमोजिम गरिबीको सबै आयामहरुमा रहेका सबै उमेरका पुरुष, महिला र बालबालिकाहरुको अनुपात			१५		१०.५		४.९		

१.२.२.१. बहुआयामिक गरिबीमा रहेको जनसंख्या (प्रतिशत)	२८.६	१८.३	२९	१८.२	१३.६		६		
१.२.२.२.राष्ट्रिय परिभाषा अनुसार गरिबीको रेखामुनि रहेका बालबालिका (५ वर्षमुनिका, प्रतिशत)	३६	२१.५	५९.४ (२०११)		१५.३		५		
दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	**प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)**								**आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु**
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	**गाउँपालि वर्ष २०**	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	**गाउँपालि लक्ष्य सन २०२५**	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	**गाउँपालि लक्ष्य सन २०३०**	
परिमाणात्मक गन्तव्य १.३: राष्ट्रिय रुपमा उपयुक्त सामाजिक सुरक्षा प्रणालीहरु र फ्लोरस् लगायतका उपायहरु सबैका लागी कार्यान्वयन गर्ने र सन् २०३० सम्ममा गरिब र संकटग्रस्त र कमजोर अवस्थामा रहेका व्यक्तिहरुलाई उल्लेख्य रुपमा समावेश गरिसक्ने ।									
१.३.१. सामाजिक सुरक्षण प्रणालीहरुद्वारा समेटिएका जनसंख्याको अनुपात (लिङ्ग, बालबालिका, बेरोजगार व्यक्तिहरु, ज्येष्ठ नागरिकहरु, अपाङ्गता भएका, गर्भवती महिला, शिशु, कार्यस्थलमा लागेको चोटपटक र गरिब तथा संकटग्रस्त र कमजोर वर्ग अनुसार)									
१.३.१.१. कुल बजेटमा सामाजिक सुरक्षा खर्च (प्रतिशत)	११	१२.९			१३.७		१५		
परिमाणात्मक गन्तव्य १.४: सबै महिला तथा पुरुषहरु विशेषगरेर गरिब र संकटग्रस्त अवस्थामा रहेका महिला र पुरुषहरुको आर्थिक स्रोतसाधनहरुमा समान अधिकार सुनिश्चित गर्ने, यसको साथै आधारभूत सेवासुविधाहरूमा पहुँच, भूमिमाथिको स्वामित्व र नियन्त्रण एवम् अन्य स्वरुपका सम्पत्ति,									

उत्तराधिकार पैतृक सम्पत्ति, प्राकृतिक स्रोतसाधनहरु, उपयुक्त नयाँ प्रविधि तथा लघुवित्त लगायतका वित्तीय सेवाहरुमा यिनीहरुको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।								
१.४.१. आधारभूत सेवाहरुमा पहुँच भएका परिवारहरुमा बस्ने जनसंख्याको अनुपात								

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	२० सन ग ाि	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
१.४.१.१. ३० मिनेटको पैदलयात्रामा बजारको केन्द्रसम्म पहुँच भएका परिवार (कुल परिवारको प्रतिशत)	४५	६६			७५		९०		
१.४.१.२. औपचारिक वित्तीय सेवामा समेटिएका परिवार (कुल परिवारको प्रतिशत)	४०	५८.७			६६.७		८०		
१.४.२. कानूनी रुपमा मान्यताप्राप्त कागजसहितका जमिनमाथि मोहियानी भएका र जमिनमाथिको अधिकार सुरक्षित ठान्ने कुल वयस्क जनसंख्याको अनुपात (लिङ्ग र मोहियानीको किसिमअनुसार)									
१.४.२.१.महिलाहरुको नाममा रहेको सम्पत्ति (ठोस देखिने) धनसम्पत्ति (कूल सम्पत्तिको प्रतिशत)	१९.७	२९.२			३३.२		४०		
परिमाणात्मक गन्तव्य १.५: गरिब र संकटग्रस्त अवस्थाहरुमा रहेका मानिसहरुको उत्थानशीलता निर्माण गर्ने र यस्ता मानिसहरुको वातावरणसँग सम्बन्धित विषम् घटनाहरुका साथै अन्य आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय नकारात्मक धक्काहरु र विषद्हरुका जोखिमहरु तथा कमजोरपनलाई कम गर्ने ।									
१.५.१.विपद्का कारणले मृत्यु हुने, बेपत्ता भएका व्यक्तिहरु र प्रत्यक्ष रुपमा प्रभावित व्यक्तिहरुको संख्या (प्रति १ लाख जनसंख्यामा)									

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग व	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
१.५.१.१. विपद्का घटनाहरुबाट मृत्यु (संख्या) (कोभिड १९ को संक्रमणवाट मृत्यु भएका समेतको तथ्यांकलाई समावेश गरिएको)	८८९१	२६८			२०५		१००		
१.५.१.२. हराइरहेका र विपद्को कारण प्रभावित भएका व्यक्तिहरु (संख्या, प्रति १ लाख जनसंख्यामा)	४१५	३९२			३८२		५०		
परिमाणात्मक गन्तव्य १.क. सबै आयामहरुका गरिबी अन्त्य गर्नको निम्ति कार्यान्वयन गरिने नीति तथा कार्यक्रमहरुका लागी विकासशील वडाहरुका निम्ति खासगरी अति कम विकसित वडाहरू र त्यो भित्रका पनि अतिकम विकसित टोलवस्तिहरुका निम्ति पर्याप्त विस्तारित विकास सहयोग लगायत विभिन्न माध्यमहरुबाट स्रोतसाधनरहुरुको उल्लेखनीय परिचालनको सुनिश्चितता गर्ने ।									
१.क.१. गरिबी न्यूनीकरणका लागी सरकार (गाउँपालिका) द्वारा आन्तरिक रुपमा सिर्जित तथा प्रत्यक्ष रुपमा विनियोजित साधनहरुको अनुपात ।	५५.२	-			-		-		
१.क.२. आवश्यक सेवाहरु (शिक्षा, स्वास्थ्य र सामाजिक सुरक्षा) मा गाउँपालिकाले गरेको कुल सरकारी खर्चको अनुपात ।	२५.२	-			-		-		
परिमाणात्मक गन्तव्य १ ख : गरिबी निवारण कार्यक्रमहरुमा बढ्दै गएको लगानीलाई सहयोग पुर्याउन गरिबमुखी तथा लैङ्गिक संवेदनशील विकास रणनीतिहरुको आधारमा राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र									

अन्तराष्ट्रिय (गाउँपालिका र वडा) स्तरमा दरिलो नीतिगत संरचनाहरु सिर्जना गर्ने ।									
दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	**प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)**								**आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु**
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	स ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
१.ख.१. महिला, गरिब र संकटग्रस्त अवस्थामा रहेका समूहहरुलाई समानुपातिक रुपमा लाभ पुर्याउने क्षेत्रहरुमा सरकारको चालू र पुँजीगत खर्चको अनुपात ।									
१.ख.१.१ः लैङ्गिक समानतालाई प्रत्यक्ष रुपमा योगदान पुर्याउने गाउँपालिकाको बजेटको अनुपात	२२.३	-			-		-		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरु जस्तै २, ३, ४, ५ ६, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १५, १६ र १७ का सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि सुधार हुन्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ, वेग्ला-वेग्लै हेर्न खोजियो भने कठिन हुन्छ ।

दिगो विकास लक्ष्य १ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ६ (१.२, १.३, १.४, १.५, १.क, र १.ख) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. २०८० / ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति, कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

माथी उल्लेखित परिमाणात्मक गन्तव्य र सूचकहरुका आधारमा यस आ व को स्विकृत योजना र कार्यक्रम छुट भएको भय कृपया मुख्य मुख्य कार्यक्रम थप गर्नुहोस ।

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग २० वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	ग लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	ग लक्ष्य सन २०३०	
लक्ष्य २: भोकमरी अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा र उन्नत पोषण प्राप्त गर्ने र दिगो कृषिको प्रवद्र्धन गर्ने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य २.१: सन् २०३० सम्ममा भोकमरी अन्त्य गर्ने र खासगरी शिशु लगायत गरिब र संकटग्रस्त अवस्थाहरुमा रहेका व्यक्तिहरुसहित सबै जनताको सुरक्षित, पोषणयुक्त र पर्याप्त खानामा बर्षैभरि पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।									
२.१.२. खाद्य असुरक्षा अनुभव मापनमा आधारित जनसंख्या रहेको मध्यम वा चरम खाद्य असुरक्षाको फैलावट ।									
२.१.२.१.प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन (के.जी.)	३२०	४१८	१९२.१		४६०		५३०		
परिमाणात्मक गन्तव्य २.२ : सबै प्रकारका कुपोषण अन्त्य गर्ने, सन् २०३० सम्ममा ५ वर्षमुनिका बालबालिकाहरुको बृद्धि रोक्ने र उचाइअनुसार कम तौल हुने सम्बन्धमा अन्तराष्ट्रिय रुपमै सहमति भएका लक्ष्यहरु सन् २०२५ सम्ममा हासिल गर्ने लगायतका परिमाणात्मक लक्ष्यहरु र किशोरी, गर्भवती र दूध ख्वाईरहेकी महिला तथा ज्येष्ठ नागरिकहरुको पोषणसम्बन्धी आवश्यकताहरुलाई सम्बोधन गर्ने ।									
२.२.१ पाँच वर्षमुनिका बालबालिकामा पुड्कोपना विश्व स्वास्थ्य सङ्गठनको बालबालिका वृद्धि मानहरु अनुसार (प्रतिशत)	३६	२८.६			२०		१५		

२.२.२. प्रकार अनुसार पाँच वर्षमुनिका बालबालिकामा रहेको कुपोषण (उचाईअनुसार तौल कम हुने र बढीतौल हुने (प्रतिशत)	११.३	७	३६ (२०१६)		५		४		
२.२.२.१.पाँच वर्षमुनिका कम तौल हुने बालबालिका (प्रतिशत)	३०.१	१८	९.३ (२०१६)		१५		९		
२.२.२.२.प्रजनन् उमेरसमूहका महिलाहरुमा रक्त अल्पताको स्थिति (प्रतिशत)	३५	२४	३४.१ (२०१६)		१८		१०		
२.२.२.३. ५ वर्षमुनिका बालबालिकामा रहेको रक्त अल्पताको स्थिति (प्रतिशत)	४६	२८			२३		१०		
परिमाणात्मक गन्तव्य २.४ : सन् २०३० सम्ममा दिगो खाद्यान्न उत्पादन प्रणाली/पद्धतिहरु सुनिश्चित गर्ने साथै उत्थानशील कृषि अभ्यासहरु जलवायु परिवर्तन (विषम मौसम, सुख्खा, बाढी र अरु विपद्हरुसँग अनुकूलनको निम्ती क्षमता बढाउँछन् र जमिन र माटोको गुणस्तर अग्रगामी रुपमा अभिवृद्धि गर्दछन् त्यस्ता अभ्यासहरु कार्यान्वयन गर्ने जसले उत्पादकत्व र उत्पादन बृद्धि गर्दछन् ।									
२.४.१ उत्पादनशील र दिगो कृषिअन्तर्गत रहेको कृषि क्षेत्रको अनुपात									
२.४.१.१.विद्यमान कृषि भूमि (हजार हेक्टरमा)	२६.४१	२६.४१			२६.४१		२६.४१		

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	२० ग ि	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
परिमाणात्मक गन्तव्य २ क : गरिबीका सबै आयामहरुको अन्त्य गर्नका निम्ती विकासशील देशहरु विशेषगरी अति कम विकसित देशहरुमा कृषिको उत्पादकत्व क्षमता अभिवृद्धि, ग्रामीण पूर्वाधार, कृषि अनुसन्धान तथा प्रसारण सेवाहरु, प्रविधि विकास र वनस्पति तथा प्राणी र जीव बैंकहरुमा अन्तर्राष्ट्रिय सहायता समेतको माध्यमबाट लगानी बृद्धि गर्ने ।									
२.क.१ कृषिमा सरकारी खर्च (कुल बजेटको प्रतिशत)	३.३	-			-		-		
परिमाणात्मक लक्ष्य २.ग: खाद्य सामाग्रीहरुको मुल्यमा हुने उच्च उतारचढावलाई सीमित गर्नका लागी खाद्य सामग्रीका बजारहरु र तिनिहरुद्वारा व्युत्पादित संयन्त्रहरुको (**Byproducts**) उपयुक्त तवरले संचालनको सुनिश्चितता गर्न उपायहरु अपनाउने र खाद्य संचय लगायत बजारका सूचनाहरूमा सामयिक पहुँचका लागी सहजीकरण गर्ने ।									
२.ग.१.खाद्य मूल्य विसंगतिहरुको सूचक	-	-			-		-		
२.ग.२.खाद्य सञ्चय डिपोहरुको संख्या	-	-			-		-		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

<u>दिगो विकास लक्ष्य २ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ५</u> (२.१, २.२, २.४, २.क र २.ग) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. २०८० / ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति,कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग २० वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	ग लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	ग लक्ष्य सन २०३०	
दिगो विकास लक्ष्य ८ : स्थिर, समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि, पूर्ण तथा उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित कामलाई प्रवद्र्धन गर्ने । (यो लक्ष्य प्राथमिकताका आधारमा छानीएका चार दिविल मध्ये एक भएकोले विस्तृत विश्लेषण अर्को अध्यायमा गरिएको छ ।)									
परिमाणात्मक गन्तव्य ८.३ : उत्पादनशील गतिविधिहरु, मर्यादित रोजगारी सिर्जना, उद्यमशीलता, सिर्जनशीलता र नवप्रवर्तनलाई सहयोग गर्ने खालका विकासमुखी नीतिहरु प्रवद्र्धन गर्ने र वित्तीय सेवाहरुमा पहुँचलगायत लघु, साना र मझौला उद्योगहरुको स्थापना र वृद्धिलाई प्रोत्साहन गर्ने ।									
८.३.१. वित्तीय सेवाहरुमा पहुँच (प्रतिशत)	-	-	१६ (२०१०)		-		-		
८.३.२. सहकारी सेवाहरुमा पहुँच (प्रतिशत)	५४	६६.१	४३.८ (२०१०)		७३.३		८०		
परिमाणात्मक गन्तव्य ८.५ : सन् २०३० सम्ममा युवा र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु लगायत सबै महिला र पुरुषहरुको निम्ति पूर्ण एवम् उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित काम उपलब्ध गराउनुका साथै समान कामका लागी समान तलब प्रदान गर्ने लक्ष्य हासिल गर्ने ।									
८.५.१.पेशा, उमेर र अपाङ्गताअनुसार महिला र पुरुष कर्मचारी/ कामदारहरुको घण्टाको औसत आम्दानी	३२	६३.३			७३.३		१००		
८.५.२. पेशा, उमेर र अपाङ्गताअनुसार बेरोजगारी दर									
८.५.२.१. प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत दर्ता भएको बेरोजगारीको संख्या	-	-			-		-		

परिमाणात्मक गन्तव्य ८.९: सन् २०३० सम्ममा दिगो पर्यटन जसले रोजगारी सिर्जना गर्दछ र स्थानीय सस्कृति र उत्पादनलाई प्रवद्र्धन गर्छ, त्यसलाई प्रवद्र्धन गर्न योजना÷नीतिहरु निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने ।									
८.९.१. पर्यटन क्षेत्रबाट कुल गार्हस्थ उत्पादन र बृद्धिदरमा पुगेको योगदान									
८.९.१.१. पर्यटक आगमन (संख्या १० लाखमा)	०.८	१.९			२.२		३		
८.९.१.२. पर्यटनबाट प्राप्त राजस्व (अमेरिकी डलर) (१०लाखमा)	-	-			-		-		
८.९.१.३. पर्यटन क्षेत्रबाट सिर्जित रोजगारी संख्या (कूल रोजगारीमा प्रतिशत)	-	-			-		-		
परिमाणात्मक गन्तव्य ८.१० : स्वदेशी वित्तीय संस्थाहरुको क्षमता सुदृढ गरी बैंकिङ, बिमा र वित्तीय सेवाहरुमा सबैको पहुँच विस्तार गर्ने ।									
८.१०.१.क) प्रति १ लाख बयस्कहरुमा वाणिज्य बैंकहरुको शाखाहरुको संख्या	१८	२६	१२.३		३०		३६		
८.१०.१. ख) प्रति १ लाख बयस्कहरुमा एटीएम (संख्या)	११	२१			२६		३३		

<u>**दिगो विकास लक्ष्य ८ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ४**</u> (८.३, ८.५, ८.२ र ८.५) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. २०८० र ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति, कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	२ स ग ा	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	

दिगो विकास लक्ष्य १०: देशभित्र तथा देशहरुबीचको असमानता हटाउने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य १०.१: सन् २०३० सम्ममा आयको दृष्टिकोणले तल रहेको ४० प्रतिशत जनसङ्ख्याको आयको वृद्धि राष्ट्रिय औसतभन्दा बढीले अग्रगामी रुपमा हासिल गरी त्यसलाई कायम गरिराख्ने ।									
१०.१.१: परिवारको खर्चको वृद्धिदर वा तलका ४० प्रतिशत जनसंख्याको साथै कुल जनसंख्याको प्रतिव्यक्ति आयमा वृद्धिदर									
१०.१.१.१: उपभोगमा आधारित असमानता (गिनी कोफिसियन्टद्वारा मापन गरिएको)	०.३३	०.२५	०.३ (२०१०)		०.२२		०.१६		
परिमाणात्मक गन्तव्य १०.५: विश्व वित्तीय बजारहरु र संस्थाहरुको नियम र अनुगमनलाई सुधार गर्ने र यस्ता नियमहरुको कार्यान्वयनलाई सुदृढ तुल्याउने ।									
१०.५. १: वित्तीय प्रभावकारिता सूचकहरु									
१०.५.१.१ : लघुवित्तद्वारा समेटिएको खेती गर्ने परिवारहरुको अनुपात (प्रतिशत)	२४	३१.५	१६.६ (२०१०)		३४.७		४०		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने बित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलब्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्बन्ध जेलीएको छ।

ख. सामाजिक विकास संग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यहरु ३,४,५ र ६

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग वर्ष २०	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
दिगो विकास लक्ष्य ३ : सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवद्र्धन गर्ने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य ३.१: सन् २०३० सम्ममा, विश्वब्यापी मातृ मृत्युदर (प्रत्येक १ लाख जीवित जन्ममा) लाई ७० भन्दा कम गर्ने ।									
३.१.२ दक्ष प्रसुतीकर्मीहरुको सहयोगमा भएको जन्मको अनुपात	५५.६	७३	६६		७९		९०		
परिमाणात्मक गन्तव्य ३.२: सबै देशहरुको नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा) लाई कम्तीमा १२ मा घटाउने र ५ वर्षमुनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा) लाई कम्तीमा २५ मा ओराल्ने । *परिमाणात्मक गन्तव्य भएकोले सन् २०३० सम्ममा नवजात शिशुहरु र ५ वर्षमुनिका बालबालिकाको रोक्न सकिने मृत्युको अन्त्य गर्ने ।*	-	-			-		-		
३.२.१ पाँच वर्षमुनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	३८	२७	५२		२४		२०		
३.२.२.नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	२३	१६	४१ (२०१६)		१४		१२		
३.३.५. उष्णप्रदेशीय उपेक्षित रोगहरुविरुद्ध उपचार गर्न आवश्यक भएका मानिसहरुको संख्या									
३.३.५. क) कुष्ठरोगका विरामीहरु	२२७१	१३७०	८ (२०१७)		९११		०		

३.३.५.ख) कालाजारका विरामी	३२५	१६३			१०२		०		
३.३.५. ग) हात्तीपाइलेका विरामी (संख्या हजारमा)	३००००	२१०००			१८०००		१४०००		
३.३.५.घ) डेङ्गुका विरामी	७२८	३६४	१४ (२०१६)		२२८		०		
३.३.५.ङ) सक्रिय ट्रकोमाका विरामी	१३६	७३			६१		४९		
परिमाणात्मक गन्तव्य ३.४: सन् २०३० सम्ममा नसर्ने रोगबाट हुने असामयिक मृत्युदरलाई रोकथाम र उपचारबाट एक तिहाइ कम गर्नुका साथै मानसिक स्वास्थ्य तथा सम्वृद्धि प्रवद्र्धन गर्ने ।									
३.४.१ कार्डियोभास्कुलर रोग, क्यान्सर, मधुमेह वा स्वासप्रश्वास सम्बन्धी दीर्घकालीन रोगहरुका कारण हुने मृत्युदर (प्रति १ लाख जनसंख्यामा)									
३.४.१.क) कार्डियोभास्कुलर रोग	१.४४	१.२१			१.११		१.०१		
३.४.१.ख) क्यान्सर	०.६७	०.५६			०.४२		०.४७		

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको आधार रेखा- मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	२० वर्ष ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
३.४.१..ग) मधुमेह	०.२७	०.२३			०.२१		०.१९		
३.४.१.. घ) स्वास प्रश्वास सम्बन्धी दीर्घकालन रोग (निमोनिया, दम)	०.८	०.६७			०.६२		०.५६		
३.४.२. आत्महत्याबाट हुने मृत्युदर (हरेक १ लाख जनसंख्यामा)	१६.५	९.७			७.८		४.७		
परिमाणात्मक गन्तव्य ३.६: सन् २०३० सम्ममा विश्वभर सडक दुर्घटनाबाट हुने मृत्यु र घाइतेहरुको संख्यालाई घटाउने ।									
३.६.१.सडक यातायात दुर्घटनाबाट हुने मृत्युदर (हरेक १ लाख जनसंख्यामा)	१९.८६	८.९४			७.४५		४.९६		
परिमाणात्मक गन्तव्य ३.७: सन् २०३० सम्ममा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नुका साथै परिवार नियोजन, सूचना र शिक्षा तथा प्रजनन स्वास्थ्यलाई राष्ट्रिय रणनीति र कार्यक्रममा एकीकरण गर्ने ।									
३.७.१ परिवार नियोजनसम्बन्धी आवश्यकताहरु र आधुनिक विधिको प्रयोग									
३.७.१.क) परिवार नियोजनका आधुनिक साधन प्रयोगकर्ता दर (%)	४७.१	५३	१४ (२०१६)		५६		६०		

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको आधार रेखा- मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग स ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य ग सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य ग सन २०३० ालिक	
परिमाणात्मक गन्तव्य ३.८: स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापी पहुँच हासिल गर्नका निम्ति वित्तीय जोखिम सुरक्षा कायम गर्दै सुरक्षित, प्रभावकारी र गुणस्तरीय अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवाहरुका साथै सबैको लागि क्षमताअनुसार धान्न सकिने मूल्यमा अत्यावश्यक औषधी तथा खोपहरुको उपलब्धता बढाउने ।									
३.८.१.अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवाहरुमा पहुँच (अत्यावश्यक सेवाहरुको औसत विस्तारको रुपमा परिभाषित गरिएको र सामान्य तथा सबैभन्दा ज्यादा बेफाइदामा रहेका जनसंख्यामा बढी केन्द्रित हुने ट्रेसर इन्टरभेन्सन अन्तर्गत समावेश भएका प्रजनन, मातृस्वास्थ्य, नवजात शिशु र बालस्वास्थ्य, सङ्क्रामक रोगहरु, नसर्ने रोगहरु र सेवा क्षमता तथा पहुँच जस्ता सेवासुविधाहरु)									
३.८.१.क) प्रोटोकल अनुसार चार पटक पूर्वप्रसुति सेवा प्राप्त गर्ने महिलाहरुको प्रतिशत (जीवित जन्ममा)	६०	७५	५४ (२०१६)		८०.५		९०		
३.८.१.ख) अस्पताल/स्वास्थ्य संस्थाहरुमा बच्चा जन्माउने प्रतिशत	५२.२	७४	६६ (२०१६)		७९		९०		
३.८.१.ग) प्रोटोकलअनुसार बच्चाको जन्मपछि तीन पटक प्रसुति सेवा प्राप्त गर्ने महिलाहरुको प्रतिशत	२०	६५	३५ (२०१६)		७५		९०		
३.६.१.घ) हेपाटाइटिस बी भ्याक्सिनको तीन वटा डोज प्राप्त गर्ने शिशुहरुको प्रतिशत	८८	९३	९२		९५		९५		

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको आधार रेखा- मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य								
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	२० सन ग ाि	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
३.८.१.ङ.) रगतमा ग्लुकोजको मात्रा वृद्धि भई औषधी प्रयोग गरिरहेका १५ वर्ष र सोभन्दा बढी उमेर भएका जनसंख्याको प्रतिशत	२५	३८			४७		६०		
३.८.१.च) घरबाट स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न ३० मिनेट वा सोभन्दा कम समय लाग्ने परिवारहरुको प्रतिशत	६१.८	७५	४४		८०.६		९०		
३.८.१. झ) स्वास्थ्य बिमामा आबद्ध भएका गरिबहरुको प्रतिशत	०	५०	१९.१९		७५		१००		
३.ख.१ राष्ट्रिय खोप कार्यक्रममा समावेश गरिएका सबै खोपहरुद्वारा समेटिएका लक्षित जनसंख्याको अनुपात	८८	९५			९५		९५		
३.ग.१. स्वास्थ्यकर्मीहरुको घनत्व र वितरण (हरेक १ लाख जनसंख्यामा)	१.५	४.४५			४.४५		४.४५		
३.ग.१. क) स्वास्थ्य क्षेत्रको कुल खर्च (कुल बजेटको प्रतिशत)	५	६			६.५		७		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

<u>दिगो विकास लक्ष्य ३ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ६</u> (३.१, ३.२, ३.४, ३.६, ३.७, र ३.८) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. ०८० / ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति,कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको आधार रेखा- मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	२० ग वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य ग सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य ग सन २०३०	
दिगो विकास लक्ष्य ४: समावेशी तथा न्यायोचित र गुणात्मक शिक्षा सुनिश्चित गर्दै सबैका लागि जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरु प्रवद्र्धन गर्ने । (यो लक्ष्य प्राथमिकाताका आधारमा छानीएका चार दिविल मध्ये एक भएकोले विस्तृत विश्लेषण अर्को अध्यायमा गरिएको छ ।)									
परिमाणात्मक गन्तव्य ४. १. सन् २०३० सम्ममा सबै छात्रछात्राहरुलाई सान्दर्भिक साथै सिकाईका सकारात्मक असरहरु प्राप्त हुन सकुन् भन्ने उद्देश्यले उनीहरुका निम्ति निशुल्क, न्यायोचित तथा गुणात्मक प्राथमिक र माध्यमिक शिक्षाको सुनिश्चित गर्ने ।									
४.१.१. लिङ्गअनुसार (क) कक्षा २/३ मा , (ख) प्राथमिक तहको अन्त्यमा, र (ग) निम्न माध्यमिक तहको अन्त्यमा (१) पढ्न र (२) गणितमा कम्तीमा न्युनतम निपुणता स्तर हासिल गर्ने वालवालिका तथा युवाहरुको अनुपात									
४.१.१.१. प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर (प्रतिशत)	९६.६	९९	९४.८		९९		-		
४.१.१.२. प्राथमिक तह पूरा गर्ने दर (प्रतिशत)	८०.६	९३.१	९३.९		९५.५		९९.५		
४.१.१.३. कक्षा १ मा भर्ना भएका विद्यार्थीहरुमध्ये कक्षा ८ सम्म पुग्ने विद्यार्थीहरुको प्रतिशत	७६.६	९२			९३		९५		
४.१.१.४. कक्षा १ मा भर्ना भएका छात्राहरुको (छात्रहरुको तुलनामा) कक्षा ८ सम्म पुग्ने अनुपात	१.०४	१.०२			१.०१		१		
४.१.१.५. कक्षा १ मा भर्ना भएका छात्राहरुको (छात्रहरुको तुलनामा) कक्षा १२ सम्म पुग्ने अनुपात	१.१	१.०३			१.०२		१		
४.१.१.६. कक्षा ५ को निम्ति सिकाइ उपलब्धी (प्रतिशत)(गणित, नेपाली, अंग्रेजी)									
क) गणित	५३.३	५८			६३		६५		

ख) नेपाली	६३	७०			७२		७५		
ग) अङ्ग्रेजी	५३.६	६०			६३		६८		
४.१.१.७. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा १ देखि ८ सम्म) को कुल भर्नादर (प्रतिशत)	५७	९०	७९.६		९५		९९		
परिमाणात्मक गन्तव्य ४.२ : सन् २०३० सम्ममा सबै बालबालिकाहरुलाई प्राथमिक शिक्षको लागि तयार गर्न गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास, हेरचाह र पूर्वप्राथमिक शिक्षामा यिनीहरुको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।									
४.२.२.लिङ्गअनुसार व्यवस्थित सिकाइ (प्राथमिक तहमा प्रवेश गर्ने आधिकारिक उमेरभन्दा १ वर्ष अगाडीको मा सहभागिता दर									
४.२.२.१. पूर्व प्राथमिक शिक्षाको लागि बाल अनुदान पाएका (संख्या, हजारमा)	५०६	६२०			६५०		७००		
४.२.२.२. पुर्व बाल्यकाल शिक्षामा उपस्थिति/हाजिरी	८१	८९.४			९३		९९		
परिमाणात्मक गन्तव्य ४.३: सन् २०३० सम्ममा क्षमताले धान्न सकिने तथा गुणस्तरीय प्राविधिक, व्यावसायिक र विश्वविद्यालयसम्मको शिक्षामा सबै महिला र पुरुषहरुको समान पहुँचको सुनिश्चित गर्ने ।									

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको आधार रेखा- मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	आधार वर्ष सन २०२२ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
४.३.१.१ .छात्रवृत्ति (कुल विद्यार्थीहरुमा छात्रवृत्ति पाउने विद्यार्थीहरुको प्रतिशत)	३७	३९.३			४०.३		४२		
परिमाणात्मक गन्तव्य ४.५: सन् २०३० सम्ममा शिक्षामा लैङ्गिक असमानताहरुको अन्त्य गर्ने र समान पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।									
४.५.१.यो सूचीमा रहेका खण्डीकरण गर्न सकिने सबै शिक्षासम्बन्धी सूचकहरुको निम्ति समता सूचकाङ्कहरु (महिला÷पुरुष, ग्रामीण क्षेत्र÷शहरी क्षेत्र, सम्पत्तिको दृष्टिकोणले सबैभन्दा तलको पञ्चमक/माथिल्लो पञ्चमक जनसंख्या र अन्य सूचकांकहरु जस्तै अपाङ्गताको अवस्था, आदिवासीहरु र द्वन्द्वपीडितहरु जस्ता वा विषयहरुमा उपलब्ध हुन सक्ने तथ्याङ्कहरु)									
४.५.१.१.लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (प्राथमिक विद्यालय)	१.०२	१.०१			१.०१		१		
४.५.१.२. लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (माध्यमिक विद्यालय)	१	१	१.०३		१		१		
४.५.१.३. साक्षरतामा आधारित लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (१५ वर्षमाथिका)	०.६२	०.८			०.८७		१		
परिमाणात्मक गन्तव्य ४.६ : सन् २०३० सम्ममा सबै युवा र कम्तीमा ९५ प्रतिशत वयस्कहरु (दुवै पुरुषहरु र महिलाहरु) लाई साक्षरता र साङ्ख्यिक (सामान्य गणित) ज्ञान हासिल गर्न सक्षम तुल्याउने ।									

४.६.१. कार्यमूलक (क) साक्षरता र (ख) गणितसम्बन्धी निश्चितस्तरको प्रविणता हासिल गरेका तोकिएको उमेर समूहको जनसंख्याको अनुपात									
४.६.१.१. १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको साक्षरता दर (प्रतिशत)	८८.६	९५			९८		९९		
४.६.१.२. १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको महिला साक्षरता दर (प्रतिशत)	८७	९२.८	९१		९५.१		९९		
४.६.१.३. प्रतिविद्यार्थी सार्वजनिक खर्च (आधारभुत र माध्यमिक शिक्षा, प्रति हजारमा)	१५	२२			२५		३०		
परिमाणात्मक गन्तव्य ४ क : बालबालिका, अपाङ्गता र लैङ्गिक सवेदनशील शिक्षाका सरंचना/सुबिधाहरु निर्माण स्तरोउन्नति गर्न र सबैको निम्ति सरक्षित, अहिसांत्मक, समावेशी र प्रभावकारी सिकाई वातावरण प्रद्रान गर्ने ।									
४. क. १. (क) विद्युत (ख) अध्यापन शास्त्रसम्बन्धी उद्देश्यहरुका निम्ति इन्टरनेट, (ग) शैक्षणिक कार्यहरुका लागि कम्प्युटर, (घ) अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरुको निम्ति बनाइएका पूर्वाधार तथा सामग्रीहरु, (ङ)आधारभूत खानेपानी, (च) छात्राहरुका लागि छुट्टै शौचालय लगायत सरसफाईका सुविधाहरु, र (छ) हात धुनका लागि आधारभूत सुविधाहरु (वास सूचकका परिभाषाअनुरुप) भएका विद्यालयहरुको अनुपात									
४.क.१.१. विद्युतमा पहुँच भएका विद्यालयहरु (प्रतिशत)									
४.क.१.२. इन्टरनेटमा पहुँच भएका विद्यालयहरु (प्रतिशत)	३.९	४७.२			६५.८		९९		
४.क.१.३. वास (WASH) सुविधाहरु भएका आधारभूत विद्यालयहरु (प्रतिशत)	८०	८८.३			९१.९		९९		
४.क.१.४. अपाङ्गमैत्री विद्यालयहरु (प्रतिशत)	-	-			-		९९		

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको आधार रेखा- मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य								
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	आधार वर्ष सन २०२२	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३०	
परिमाणात्मक गन्तव्य ४.ग : सन् २०३० सम्ममा विकासशील देशहरु विशेषगरी कम विकसित देशहरु र विकासोन्मुख साना टापु राष्ट्रहरुमा शिक्षक तालिमका निम्ति प्राप्त हुने अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग समेत उपयोग गरी दक्ष÷योग्य शिक्षकहरुको आपूर्ति बढाउने ।									
४.ग.१. कुनै विशेष देशमा कुनै खास तहमा अध्यापनको निम्ति आवश्यक पर्ने कम्तीमा न्यूनतम व्यवस्थित तालिम (उदाहरणका लागि अध्यापनसम्बन्धी पूर्वसेवाकालीन वा सेवाकालीन तालिम) प्राप्त गरेका (क) पूर्वप्राथमिक, (ख) प्राथमिक, (ग) निम्न माध्यमिक, र (घ) उच्च माध्यमिक तहमा कार्यरत शिक्षकहरुको अनुपात									
४.ग.१.१. न्यूनतम रुपमा सङ्गठित÷व्यवस्थित शिक्षक तालिम प्राप्त गरेका आधारभूत शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षकहरुको अनुपात (प्रतिशत)	९५.५	९७.५			९८.४		१००	१००	
४.ग.१.२. न्यूनतम रुपमा सङ्गठित/व्यवस्थित शिक्षक तालिम प्राप्त गरेका माध्यमिक शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षकहरुको अनुपात (प्रतिशत)	९५.४	९७			९८.५		१००	१००	

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

दिगो विकास लक्ष्य ४ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ७ (४.१, ४.२, ४.३, ४.५, ४.६, ४.क र ४.ग) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. ०८०/ ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति,कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको आधार रेखा- मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग आधार वर्ष सन २०२२	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	ग लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	ग लक्ष्य सन २०३०	
दिगो विकास लक्ष्य ५ : लैगिंक समानता हासिल गर्ने तथा सबै महिला, किशोरी तथा बालिकाहरुलाई सशक्त बनाउने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य ५.२ : **सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रहरुमा सबै महिला, किशोरी तथा बालिकाहरु विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा मानव बेचबिखन, यौन तथा अन्य प्रकारको शोषण अन्त्य गर्ने ।**									
५.२.१. आफ्नो जीवनकालमा बिबाहित वा पार्टनरसँग सम्बन्ध भएका महिलाहरुमध्ये अघिल्लो १२ महिनामा वर्तमान वा पहिलेका पति/घनिष्ट रुपमा बसेका पार्टनरबाट शारीरिक, यौन वा मनोवैज्ञानिक हिंसामा परेका १५ वर्ष र माथिका उमेरअनुसार महिलाहरुको अनुपात									
५.२.१.१. जीवनकालमा शारीरिक तथा यौनहिंसा भएका (दर्ता गरिएका घटनाहरु, प्रतिशत)	२८.४	१७.४			१२.८		५		
५.२.२. विगत १२ महिनामा पति वा घनिष्ट रुपमा सँगै बसेको साथीभन्दा बाहेकको व्यक्तिहरुबाट यौनहिंसामा परेका १५ वर्ष र माथिका महिला, किशोरी तथा बालबालिकाहरुको अनुपात (उमेर र घटना घटेको ठाउँ सहितको विवरण)	-	-			-		-		
५.२.२.१. शारीरिक/यौनहिंसा अनुभव गरेका १५ देखि ४९ बर्षसम्मका महिलाहरुको (दर्ता गरिएका घटनाहरु) प्रतिशत	२६	१३.९	७.५		९.७		६.५		
५.२.२.२. महिला, किशोरी तथा बालिकाहरुको वेचविखन (संख्या)	१६९७	६५०			४२५		३२५		

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको आधार रेखा- मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	र द ५ स आ	ल द र स	प्र आध	उ द ग व	ल द र स	ल द ग स	ल द र स	ल २० ग सन ा	
परिमाणात्मक गन्तव्य ५.३ : सबै प्रकारका हानिकारक प्रचलनहरु अन्त्य गर्नु जस्तै बालविवाह, कम उमेर र जबर्जस्ती विवाह र महिला जनेन्द्रीय अङ्गभङ्ग गर्ने ।									
५.३.१. १५ वर्षको उमेरभन्दा पहिला र १८ वर्षको उमेरभन्दा पहिला विवाह भएका वा बैवाहिक मिलनमा रहेका २० देखि २४ वर्ष उमेर समूहका महिलाहरुको अनुपात									
५.३.१.१. विवाहित वा वैवाहिक मिलनमा रहेका १५ देखि १९ वर्ष उमेरका महिलाहरु (प्रतिशत)	२४.५	१३.१	३६ (२०१६)		८.१		४.१		
परिमाणात्मक गन्तव्य ५.५ : राजनीतिक, आर्थिक र सार्वजनिक जीवनको सबै निर्णय तहहरुको नेतृत्वमा महिलाहरुको पूर्ण र प्रभावकारी सहभागिता र समान अवसरहरुको सुनिश्चितता गर्ने									
५.५.१. महिलाहरुले (क) राष्ट्रिय संसदहरु र (ख) स्थानीय तहमा ओगटेका पदहरुको अनुपात									
५.५.१.१. स्थानीय सरकारका तहहरुमा (प्रतिशत)	-	४१	४१.५		४१.५		४२		
५.५.२. व्यवस्थापकीय पदहरुमा महिलाहरुको अनुपात									
५.५.२.१. सहकारी क्षेत्रमा महिलाहरुको सहभागिता (प्रतिशत)	५०	५०			५०		५०		
५.५.२.२ सार्वजनिक सेवाका नीतिनिर्माणका पदहरुमा रहेका महिला (कुल कर्मचारीहरु मध्ये महिलाको प्रतिशत)	११	२१.३			२५.७		३३		
५.५.२.३ व्यवसायिक र प्राविधिक कामदारहरुमा महिला पुरुषको अनुपात (प्रतिशत)	२४	३१			३५		३६		

रिमाणात्मक गन्तव्य ५.६ : जनसंख्या र विकाससम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनको प्रोग्राम अफ एक्सन र बेइजिङ प्लेटफर्म फर एक्सन तथा तिनीहरुको समीक्षासम्बन्धी सम्मेलनहरुको दस्तावेजहरुमा सम्झौता भएअनुसार महिलाहरुको यौन, प्रजनन अधिकारहरुमा सर्वव्यापी पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य ५. क. राष्ट्रिय (स्थानीय) कानूनहरुमा महिलाहरुलाई आर्थिक साधनहरुमा समान अधिकार प्रदान गर्नुका साथै जमिन र अरु प्रकारका सम्पत्तिहरु, वित्तीय सेवाहरु, पैतृक र प्राकृतिक स्रोतसाधनहरुमा पहुँच प्रदान गर्न आवश्यक सुधारहरु सुनिश्चित गर्ने ।									
५.क.१. (क) कृषि भूमिमाथि स्वामित्व वा सुरक्षित अधिकार भएका कुल कृषिमा आश्रित जनसंख्याको लैङ्गिक अनुपात र (ख) कृषि भूमिको स्वामित्व भएका वा अधिकार भएका महिलाहरुको अनुपात									
५.क.१.क.१. महिलाहरुको स्वामित्व भएका उद्यमहरुको संख्या	-	-			-		-		
५.क.१.क.२. महिलाहरुको सम्पत्तिमाथिको स्वामित्व (जमिन र घर)	२६	३२.५	५.२ (२०१०)		३५.३		४०		
परिमाणात्मक गन्तव्य ५. ख. महिला सशक्तिकरणलाई टेवा पुर्याउने प्रविधिलाई विशेषतः सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई बढवा दिने ।									
५. ख.१.मोबाइल टेलिफोन हुने व्यक्तिहरु (प्रतिशतमा)	-	-			-		-		
५. ख.१.१. १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहका इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको प्रतिशत	१९.६	५६.६	५.२ (२०१६)		७१.९		९८		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरूका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

दिगो विकास लक्ष्य ५ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ६ (५.२, ५.३, ५.५, ५.६, ५.क र ५.ख) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. ०८० / ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति,कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको आधार रेखा- मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य								तोकिएका लक्ष्यहरु यथा समयमै प्राप्त गर्न आगामी वर्षहरुमा लिनु पर्ने महत्वपूर्ण रणनीतिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	आधार वर्ष सन २०२२ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
दिगो विकास लक्ष्य ६ : सबैको निम्ति खानेपानी तथा सरसफाइको उपलब्धताका साथै यसको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य ६.१: सन् २०३० सम्ममा सबैको निम्ति सुरक्षित र किफायती वा बेहोर्न सकिने खानेपानीको सर्वव्यापी र समानतामूलक पहुँच हासिल गर्ने ।									
६.१.१. सुरक्षित रुपमा व्यवस्था गरिएको खानेपानी सेवाहरु प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्याको अनुपात									
६.१.१.१. पाइपबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच भएका परिवार (प्रतिशत)	४९.५	६८.४	२१.३ (२०१६)		७६.५		९०		
६.१.१.२. आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच (प्रतिशत)	८७	९२.६	९५.४ (२०१६)		९५		९९		
परिमाणात्मक गन्तव्य ६.२: सन् २०३० सम्ममा सरसफाई र स्वस्थ÷आरोग्यपूर्ण अवस्था कायम गर्ने कुरामा सबैको निम्ति पर्याप्त र न्यायोचित पहुँच सुनिश्चित गर्ने साथै महिला एवम् किशोरीहरु र कमजोर÷संकटग्रस्त स्थितिहरुमा रहेका व्यक्तिहरुको आवश्यकतालाई विशेष ध्यान दिई खुला रुपमा दिसा–पिसाब गर्ने चलन वा बानीको अन्त्य गर्ने ।									
६.२.१. साबुन पानीसहितको हात धुने सुविधा लगायतका सुरक्षित तबरले व्यवस्थित गरिएका सरसफाई सेवाहरु प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात (प्रतिशत)									
६.२.१.१. उन्नत/सुधारिएका सरसफाईसम्बन्धी सुविधाहरु प्रयोग गर्ने परिवार जसले यस्ता सुविधाहरु अरुसँग साझेदारी गर्नुपर्दैन (प्रतिशत)	६०	७८.७	७४.६ (२०१६)		८५.७		९५		

६.२.१.२. शौचालय प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात (प्रतिशत)	६७.६	८३.८			९०		९८		
६.२.१.३. ढल प्रणालीहरु/उपयुक्त एफ.एस.एम. मा चर्पी जोडिएका परिवार (प्रतिशत)	३०	६२			७४		९०		

दिगो विकास लक्ष्य ६ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या २ (६.१, ६.२) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. ०८० / ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति,कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

ग. पूर्वाधार विकास संग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यहरु ७,९ र ११

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग आधार वर्ष सन २०२२	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	ग लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	ग लक्ष्य सन २०३०	
दिगो विकास लक्ष्य ७: धान्न/बेहोर्न सकिने, भरपर्दो, दिगो र आधुनिक ऊर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य ७.१. सन् २०३० सम्ममा धान्न/किन्न सकिने, भरपर्दो र आधुनिक ऊर्जा सुविधाहरुमा सर्वव्यापी पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।									
७.१.१. विद्युतमा पहुँच भएका जनसङ्ख्याको अनुपात	७४	८५.७	८६.२ (२०१६)		९०.७		९९		
७.१.१.१. प्रतिव्यक्ति ऊर्जा (अन्तिम) उपभोग (गिगाजुल्स)	१६	१९.७			२१.३		२४		
७. १.२. स्वच्छ इन्धन र प्रविधिमा प्रारम्भिक/मुख्य निर्भरता भएको जनसङ्ख्याको अनुपात									
७.१.२.१. खाना पकाउनका निम्ति ऊर्जाको प्राथमिक स्रोतको रुपमा कोइला, दाउरा, गुइँठालगायतका ठोस इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार (प्रतिशत)	७४.७	५५	८६.९ (२०१६)		४५		३०		

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय आधार वर्ष सन २०१५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग आधार वर्ष सन २०२२	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	ग लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	ग लक्ष्य सन २०३०	
७.१.२.२. खाना पकाउन र कोठा तातो राख्नका लागि एलपी ग्याँस प्रयोग गर्ने जनसंख्या (प्रतिशत)	१८	२७.८	१०.५ (२०१६)		३२		३९		
७.१.२.३. विद्युत् खपत/उपभोग (प्रतिव्यक्ति किलोवाट घण्टा)	८०	५००			१०२७		१५००		
परिमाणात्मक गन्तव्य ७.२. सन् २०३० सम्ममा विश्वव्यापी रुपमा विभिन्न प्राथमिक ऊर्जा स्रोतहरुको समिश्रणमा नवीकरणीय ऊर्जाको हिस्सा उल्लेख्य रुपमा बढाउने ।									
७.२.१: कुल अन्तिम ऊर्जा खपतमा नवीकरणीय ऊर्जाको हिस्सा । (प्रतिशतमा)									
७.२.१.१: जलविद्युतको जडित क्षमता (मेगावाट)	७८२	५४१७			१०२६०		१५०००		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

<u>**दिगो विकास लक्ष्य ७ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ७**</u> (७.१ र ७.२) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. ०८० / ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति, कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	आधार वर्ष सन २०२२ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
दिगो विकास लक्ष्य ९ : उत्थानशील/बलियो पूर्वाधार निर्माण गर्ने, समावेशी तथा दिगो औद्योगीकरणको प्रवद्र्धन गर्ने र नवप्रवर्तनलाई प्रेरित गर्ने । **(यो लक्ष्य प्राथमिकाताका आधारमा छानीएका चार दिविल मध्ये एक भएकोले विस्तृत विश्लेषण अर्को अध्यायमा गरिएको छ ।)**									
परिमाणात्मक गन्तव्य ९.१ **:धान्न एवम् बेहोर्न सकिने र सबैका लागि न्यायोचित पहुँच हुन सकोस् भन्ने कुरामा केन्द्रित रहेर आर्थिक विकास र मानवको सुख समृद्धिलाई सहयोग गर्ने क्षेत्रीय र सीमापार संरचनाहरु लगायत गुणस्तरीय, भरपर्दो, दिगो र उत्थानशील पूर्वाधारहरुको विकास गर्ने ।**									
९.१.१. बाह्रै महिना सञ्चालनयोग्य सडकको २ किलोमिटर दूरीभित्र बसोबास गर्ने ग्रामीण जनसंख्याको अनुपात	-	-	६७.९		-		-		
९.१.१.१. सडक घनत्व (कि.मि./वर्ग कि.मि.)	०.६	१.३५			१.५०		१.३ ?		
९.१.२. यातायातका प्रकार अनुसार यात्रुहरु र ओसारपसार भएका मालसामानको आयतन/मात्रा									
९.१.२.१.पक्की/कालोपत्रे सडकको घनत्व (कि.मि./वर्ग कि.मि.)	०.०१	०.१२			०.१७		०.२५		
परिमाणात्मक गन्तव्य ९.२. : **समाबेशी र दिगो रुपको औद्योगिक प्रवद्र्धन गर्न र सन् २०३० सम्ममा राष्ट्रिय परिस्थितिअनुरुप रोजगारी र कुल गार्हथ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको हिस्सा उल्लेखनीय रुपमा बढाउने साथै अति कम विकसित मुलुकहरुमा यसको हिस्सा दोब्बर पार्ने ।**									
९.२.१. कुल रोजगारीमा ठूला निर्माण उद्योगहरुको रोजगारीको अनुपात	६.६	९.६	४.७		१०.९		१३		

परिमाणात्मक गन्तव्य ९.३. : **आफ्नो क्षमताअनुसार लिन सकिने/बेहोर्न सकिने ऋण र मूल्य–शृङ्खला एवम् बजारमा तिनीहरुको एकीकरण लगायत वित्तीय सेवाहरुमा विशेष गरेर विकासशील देशहरुका सानास्तरका उद्यमहरुमा पहुँच बढाउने ।**									
९.३.२. ऋण वा लाइन अफ क्रेडिट भएका सानास्तरका उद्योगहरुको अनुपात	२०	२४.७			२६.७		३०		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

दिगो विकास लक्ष्य ९ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ३ (९.१,९.२, र ९.३) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. ०८० / ०८१का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति,कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उपसूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय आधार वर्ष सन २०१५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग आधार वर्ष सन २०२२	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	ग लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	ग लक्ष्य सन २०३०	
दिगो विकास लक्ष्य ११ : सहरहरु एवम् मानव बस्तीहरुलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील र दिगो बनाउने । (यो लक्ष्य प्राथमिकाताका आधारमा छानीएका चार दिविल मध्ये एक भएकोले विस्तृत विश्लेषण अर्को अध्यायमा गरिएको छ ।)									
परिमाणात्मक गन्तव्य ११.१: सन् २०३० सम्ममा सुरक्षित र क्षमताले धान्न सक्ने घर र आधारभूत सेवाहरुमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने र गरिब बस्तीहरु/झुपडपट्टीहरुलाई स्तरोन्नति गर्ने ।									
११.१.१. गरिव बस्तीहरु, अनौपचारिक बस्तीहरु वा अपर्याप्त सुविधा भएका घरहरुमा बसोबास गर्ने जनसंख्याको अनुपात									
११.१.१.१. गरिब–बस्तीहरु/झुपडपट्टीहरु र अबैध जमिनमा बसोबास गर्ने जनसंख्या (संख्या हजारमा)	५००	३०५			२५०		१२५		
११.१.१.२. खर/पराल/पातले छाएको घरमा बस्ने परिवार (प्रतिशत)	१९	१२.५			९.७		५		
११.१.१.३. सुरक्षित घरहरुमा बसोबास गर्ने परिवार (प्रतिशत)	२९.८	४३.९			४९.९		६०		
परिमाणात्मक गन्तव्य ११.३: सन् २०३० सम्ममा सबै देशहरुमा समावेशी तथा दिगो शहरीकरणलाई साथै सहभागितामूलक, एकीकृत र दिगो मानववस्ती योजना तथा व्यवस्थापनलाई बढवा दिने ।									

११.३. २ः नियमित तवरले र प्रजातान्त्रिक ढङ्गले सञ्चालन हुने शहरी योजनामा नागरिक समाजको प्रत्यक्ष सहभागिता सम्बन्धी संरचनाहरु भएका सहरहरु (वडाहरु)									
११.३.२.१ः पाँच जना र सो भन्दा बढी व्यक्तिहरु बसोबास गर्ने परिवारहरु (प्रतिशत)	४६.७	३४.२			३४.२		३४.२		
परिमाणात्मक लक्ष्य ११.४ः विश्वका सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाहरुलाई संरक्षण तथा सुरक्षण दिने प्रयास÷प्रयत्नहरुलाई सुदृढ÷प्रभावकारी बनाउने ।									
११.४.१ः सबै सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण, सुरक्षा तथा संवद्र्धनमा गरिएको प्रतिव्यक्ति कुल खर्च (सार्वजनिक र निजी), सम्पदाको प्रकार (सांस्कृतिक, प्राकृतिक, मिश्रित र विश्वसम्पदा केन्द्रले तोकेको, सरकारको तह राष्ट्रिय, क्षेत्रीय/प्रादेशिक र स्थानीय÷नगरपालिका), खर्चको प्रकार (सञ्चालन खच/लगानी) र निजी सहयोगको प्रकार (वस्तु/सामग्रीहरुको दान, निजी गैरनाफामूलक क्षेत्र र प्रायोजन) अनुसारका विवरणहरु									
११.४.१.१ः प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षणका निम्ति विनियोजित बजेट (प्रतिशत)	१.१५	१.५५			१.७२		२		
परिमाणात्मक गन्तव्य ११.५ : सन् २०३० सम्ममा मृत्यु हुने र प्रभावित हुने व्यक्तिहरुको संख्या उल्लेखनीय रुपमा घटाउने साथै गरिब र संकटग्रस्त अवस्थाहरुमा रहेका मानिसहरुको संरक्षणमा केन्द्रित भएर पानीजन्य लगायतका विपद्हरुको कारण कुल गार्हस्थ उत्पादनमा हुने आर्थिक हानी नोक्सानीहरुलाई कम गर्ने ।									
११.५.१. विपद्का कारण मृत्यु वरण गरेका, हराइरहेका र प्रत्यक्ष रुपमा प्रभावित भएका व्यक्तिहरु (प्रति १ लाख जनसंख्यामा)									

११.५.१.१. प्राकृतिक विपद्को कारणबाट भएका मृत्यु (संख्या)	-	-			-		-		
११.५.१.२. विपद्का कारण चोटपटक लागेका/घाइते भएका (संख्या)	२२३००	०			०		०		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

<u>**दिगो विकास लक्ष्य ११ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ४**</u> (११.१, ११.३, ११.४ र ११.५) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. ०८०/ ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति, कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

घ. वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन संग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यहरु १२, १३ र १५

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग आधार वर्ष सन २०२२	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	ग लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	ग लक्ष्य सन २०३०	
दिगो विकास लक्ष्य १२ : दिगो उपभोग तथा उत्पादन ढाँचाहरु सुनिश्चित गर्ने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य १२.२: प्राकृतिक स्रोतहरुको दिगो व्यबस्थापन गर्दै यिनीहरुको प्रयोग प्रभावकारी रुपमा गर्ने ।									
१२.२.२: स्वदेशी वस्तुहरुको उपभोग, प्रतिव्यक्ति स्वदेशी वस्तुहरुको उपभोग र प्रति कुल राष्ट्रिय उत्पादन स्वदेशी वस्तुहरुको प्रयोग									
१२. २.२ .१: जीवाश्म इन्धन (Fossil Fuel) ऊर्जाको खपत (कुल ऊर्जाको प्रतिशत)	१२.५	१३.७			१४.२		१५		
१२. २.२.२: प्रतिव्यक्ति काठको प्रयोग (क्युबिक मिटर)	०.११	०.०८			०.०७		०.०५		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वत: यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

<u>**दिगो विकास लक्ष्य १२ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या १**</u> (१२.२) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. ०८०/ ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति, कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक /उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	गाउँपालिका आधार वर्ष सन २०२२	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	गाउँपालिका लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	गाउँपालिका लक्ष्य सन २०२५	
दिगो विकास लक्ष्य १३ः जलवायु परिवर्तन र यसका प्रभावहरुसँग जुध्न तत्काल कार्य अघि बढाउने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य १३.२ः जलवायु परिवर्तनका उपायहरुलाई राष्ट्रिय नीतिहरु, रणनीतिहरु र योजनामा एकीकृत गर्ने ।									
१३.२.१ः जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभावहरुलाई अनुकूलन गर्न देशहरुको क्षमता बढाउने साथै खाद्य उत्पादनलाई प्रतिकूल असर नगर्ने ढङ्गले जलवायु उत्थानशीलता र न्युन हरितगृह ग्याँस उत्सर्जनलाई विकास गर्न प्रेरित गर्ने एकीकृत नीति/रणनीति/योजना (राष्ट्रिय अनुकूलन योजना, राष्ट्रिय रुपमा निर्धारण गरिएको योगदान, राष्ट्रिय सञ्चार, द्विवर्षीय अध्यावधिक प्रतिवेदन वा अन्य विषय लगायत) का सम्बन्धमा वा सञ्चालनका बारेमा अनुभवहरु आदानप्रदान गरेका देशहरुको संख्या									
१३.२.१ः क) स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमा भएका गाउँपालिका÷नगरपालिकाको संख्या	४	६०			८४		१२०		
१३.२.१ः ख) समुदाय तहमा अनुकूलन योजना तर्जुमा (टोलस्तर)	३१	३८१			५३१		७५०		
१३.२.१ः ग) अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयन	०	३०			४५		६०		
१३.२.१ः घ) जलवायुको दृष्टिकोणले व्यवस्थित गाउँहरु/बस्तीहरु	०	७९			११३		१७०		

१३.२.१:ङ) जलवायुको दृष्टिकोणले व्यवस्थित खेतिप्रणाली	०	२३३			३३३		५००		
परिमाणात्मक गन्तव्य १३.३ : जलवायु परिवर्तनलाई कम गर्न, अनुकूलन गर्न, प्रभाव घटाउन र पूर्वसावधानी गराउन शिक्षा, सचेतना र मानवीय तथा संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्ने ।									
१३.३.१ : जलवायु परिवर्तनमा कमी, अनुकूलन, प्रभाव न्युनीकरण र पूर्वसावधानी जस्ता विषयलाई प्राथमिक, माध्यमिक र उच्च शिक्षाको पाठ्यक्रममा एकीकृत गरेका देशहरुको संख्या	-	-			-		-		
१३.३.१.१ : जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी शिक्षा समावेश गरेका विद्यालयहरुको अनुपात (प्रतिशत)	८०	८९	६७.९		९३		१००		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्बन्ध जेलीएको छ।

<u>दिगो विकास लक्ष्य १३ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या २</u> (१३.२, १३.३) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व ०८०/ ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति, कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	गाउँपालिका आधार वर्ष सन २०२२	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	गाउँपालिका लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	गाउँपालिका लक्ष्य सन २०२५	
दिगो विकास लक्ष्य १५ : पृथ्वीको भूपरिधिस्तरीय पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको दिगो उपयोग, रक्षा र पुनरुस्थापना गर्ने, वनको दिगो रुपमा व्यवस्थापन गर्ने, मरुभूमीकरण विरुद्ध लड्ने र जमिनको क्षयीकरण रोक्नुका साथै यसलाई उल्ट्याउने तथा जैविक विविधताको क्षतिलाई रोक्ने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य १५.१ : सन् २०३० सम्ममा अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौताहरुअन्तर्गत दायित्वहरु अनुरुप भूपरिधि र जमिनको स्वच्छ पानी पारिस्थितिकीय प्रणालीहरु र तिनीहरुको सेवाहरु विशेषगरी वनजङ्गल, सीमसार क्षेत्र, हिमालय र सुख्खा क्षेत्रहरुको संरक्षण, पुनरुस्थापना र दिगो प्रयोग सुनिश्चित गर्ने ।									
१५.१.१: कुल भूक्षेत्रको अनुपातमा वन क्षेत्र	४४.७	-			-		-		
१५.१.१.१: समुदायमा आधारित व्यवस्थापन अन्तर्गत रहेको वन (कुल घना वन क्षेत्रको प्रतिशतको रुपमा)	३९.००	४०.४			४१		४२		
१५.१.२: संरक्षित क्षेत्रहरुअन्तर्गत रहेका भूपरिधिस्तरीय र स्वच्छ जल–जैविक विविधताको निम्ति महत्वपूर्ण स्थलहरुको अनुपात (पारिस्थितिकीय प्रणाली अनुसार)									
१५.१.२.१: संरक्षित क्षेत्र (वनसहित, कुल भूभागको प्रतिशत)	२३.२	२३.३	१७.७		२३.३		२३.३		
१५.१.२.२: ताल, सीमसार र तलाउ/पोखरीहरु (संख्या)	१७२७	३२५४	९०		३९०९		५०००		
परिमाणात्मक गन्तव्य १५.२ : सन् २०३० सम्ममा सबै प्रकारका वनको दिगो व्यवस्थापनको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउने, वन फडानी रोक्ने, ह्रास भएको वनको पुनःस्थापना गर्ने साथै वृक्षरोपण र विनाश भएको वनमा पुनः रुखविरुवा लगाउने ।									

१५.२.१ : दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रगति									
१५.२.१.१: कबुलियती वन समूहलाई वन हस्तान्तरण (हजार हेक्टर)	४४६	४४६			४४६		४४६		
१५.२.१.२: वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्र (प्रतिवर्ष बेर्ना÷बिरुवा, १० लाखमा)									
परिमाणात्मक गन्तव्य १५.४ : सन् २०३० सम्ममा दिगो विकासका निम्ति आवश्यक लाभहरु प्रदान गर्ने क्षमता वृद्धि गर्नका निम्ति जैविक विविधता लगायतका पर्वतीय पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको संवद्र्धन÷संरक्षणलाई सुनिश्चित गर्ने.									
१५.४.१. पर्वतीय जैविक विविधताको निम्ति संरक्षण गरिएका महत्वपूर्ण संरक्षित क्षेत्रहरु									
१५.४.१.१: संकटासन्न तालहरु/पोखरीहरु (प्रतिशत)	०.३७	०.२			०.१२		०		
परिमाणात्मक गन्तव्य १५.५: प्राकृतिक वासस्थानहरुको क्षयीकरणलाई घटाउन आवश्यक महत्वपूर्ण कार्य तत्काल शुरु गर्ने, जैविक विविधताको ह्रासलाई रोक्ने र सन् २०२० सम्ममा संकटापन्न प्रजातिहरुलाई संरक्षण गर्नुका साथै लोप हुनबाट बचाउने ।									
१५.५.१: रेडलिस्ट सूचकाङ्क									
१५.५.१.१: जंगली बाघहरु (संख्या)	१९८	२१०			२१६		२२५		
१५.५.१.२: गैंडा (संख्या)	५३४	६५०			७००		७८३		
१५.५.१.३: समुदायको नेतृत्व÷अगुवाइमा परिचालित चोरी सिकारी नियन्त्रण एकाईहरु (संख्या)	४००	४००			४००		४००		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

<u>दिगो विकास लक्ष्य १५ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ४</u> (१५.१, १५.२, १५.४ र १५.५) को प्रासीमा सहयोगी चालु आ.व. ०८० / ०८१ का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति, कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

ङ. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासन संग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यहरु १६ र १७

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	ग आधार वर्ष सन २०२२	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	ग लक्ष्य सन २०२५	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	ग लक्ष्य सन २०३०	
दिगो विकास लक्ष्य १६ : दिगो विकासको निम्ति शान्तिपूर्ण र समावेशी समाजहरुको प्रवर्द्धन गर्ने, न्यायमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने र सबै तहहरुमा प्रभावकारी, जवाफदेही र समावेशी संस्थाहरुको स्थापना गर्ने ।									
परिमाणात्मक गन्तव्य १६.१: सबै ठाउँमा सबै प्रकारका हिंसा र यससँग सम्बन्धित मृत्युदर उल्लेख्य रुपमा कम गर्ने ।									
१६.१.१ हत्यादर (प्रति १ हजार जनसंख्यामा)	-	-			-		-		
१६.१.२: दर्ता गरिएका यौनजन्य हिंसा सम्बन्धी केसहरु । (संख्या)	-	-			-		-		
१६.१.३: मानव बेचबिखनमा परेका व्यक्तिहरुको संख्या	-	-	६९ (२०१६)		-		-		
१६.१.४: दर्ता गरिएको सम्बन्ध विच्छेद (प्रति १ हजार जनसंख्या)(संख्या)	-	-	४१ (२०१६)				-		
१६.१.५: स्थानीय तहमा दर्ता भएका कूल मुद्दाहरुमध्ये फच्यौंट भएका मुद्दाको अनुपात	-	-			-		-		
१६.१.६: हिंसा विरुद्धको चेतनामूलक तथा प्रतिरोधात्मक कार्यका लागि स्वीकृत बजेटमध्ये खर्चको अनुपात (गत वर्ष)									

परिमाणात्मक गन्तव्य १६.९: सन् २०३० सम्ममा जम्मा दर्ता लगायतमा अन्य कानुनी पहिचान सबैलाई गर्ने ।									
१६.९.१: सरकारी/सार्वजनिक निकायमा समयमै जन्मदर्ता भएका ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुको अनुपात	५८.१	७९			८६.९		१००		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

<u>**दिगो विकास लक्ष्य १६ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या २**</u> (१६.१ र १६.९) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. ०७९/०८० का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति, कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

दिगो विकास लक्ष्यहरु, परिमाणात्मक गन्तव्य (Targets) र सूचक/ उप-सूचकहरु	प्रत्येक सूचक / उप-सूचकको वर्तमान अवस्था (Base line) - मध्यावधी तथा सन २०३० को लक्ष्य (Targets)								आगामी वर्षहरुमा लिइने थप महत्वपूर्ण रणनीति / कार्य नितिहरु
	राष्ट्रिय सन २०१५ आधार वर्ष	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२२	प्रदेश आधार वर्ष	आधार वर्ष सन २०२२ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०२५	लक्ष्य सन २०२५ ग	राष्ट्रिय लक्ष्य सन २०३०	लक्ष्य सन २०३० ग	
दिगो विकास लक्ष्य १७ : दिगो विकासका लागि कार्यान्वयनका उपायहरु/साधनहरुलाई सुदृढ गर्ने र अन्तराष्ट्रिय साझेदारीलाई पुनः जीवन्त तुल्याउने।									
परिमाणात्मक गन्तव्य १७.१: करमा साथै अरु प्रकारका राजस्व संकलनका लागि आन्तरिक क्षमतामा सुधार गर्नको लागि विकासशिल देशहरुलाई दिइने अन्तर्राष्ट्रिय सहायता समेतको माध्यमबाट आन्तरिक स्रोतको परिचालनलाई सुदृढ तुल्याउने ।									
१७.१.२ बजेटमा आन्तरिक कर राजस्वहरुको अनुपात	७६	७७.९			७८.७		८०		
परिमाणात्मक लक्ष्य १७.३: विकासशील देशहरुको लागि विभिन्न स्रोतहरुबाट थप वित्तिय स्रोत साधनहरु परिचालन गर्ने									
१७.३.१: कूल आन्तरिक बजेटको अनुपातमा प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी, आधिकारिक विकास सहायता र दक्षिण एशियाली सहयोग।									
१७.३.१.१: कूल बजेटको अनुपातमा संघिय र प्रादेशिक सरकार मार्फत प्राप्त अनुदान (प्रतिशत) ।									
१७.३.१.२: कुल बजेटको अनुपातमा राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त रकम (प्रतिशत)									
परिमाणात्मक गन्तव्य १७.६: विज्ञान प्रविधि र नव प्रवर्तनमा उत्तर-दक्षिण, दक्षिण- दक्षिण र त्रिकोणिय क्षेत्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग र पहुँचलाई बढाउने र विद्यमान संयन्त्रहरु विशेष गरी संयुक्त राष्ट्रसंघको तहमा राम्रो सम्बन्ध कायम गरेर साथै									

विश्वस्तारीय प्रविधि सहजीकरण संयन्त्र समेतको माध्यमबाट आपसमा सहमति भएका सर्तहरुको अधिनमा रही ज्ञान आदानप्रदान अगाडी बढाउने ।									
१७.६.२: हरेक १०० बासिन्दाहरुमा फिक्स्ड इन्टरनेट ब्रोडब्यान्ड सस्कृप्सन । (गतिको आधारमा)									
१७.६.२.१. इन्टरनेट घनत्व (प्रति १०० जनामा)	४९.८	७०.९			७९.९		९५		

अन्य दिगो विकास लक्ष्यहरुका सूचकहरुको अवस्थामा सुधार हुने वित्तिकै स्वतः यो लक्ष्य अन्तर्गतका सूचकहरुमा पनि अवस्था सुधारमा सहयोग पुग्छ । त्यसैले भन्ने गरिन्छ दिगो विकास लक्ष्यहरुका उपलव्धीहरुको एक-आपसको अन्तर सम्वन्ध जेलीएको छ।

दिगो विकास लक्ष्य १७ र सो अन्तर्गतका परिमाणात्मक गन्तव्यहरुको संख्या ३ (१७.१, १७.३, र १७.६) को प्राप्तीमा सहयोगी चालु आ.व. का लागी स्विकृत मुख्य मुख्य नीति,कार्यक्रम,योजना तथा परियोजनाहरु :

१. दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण अभिमुखीकरण कार्यक्रमका केही झलक तथा उपस्थिति

अभिमुखीकरण तथा कार्यशाला

आज मिति २०८०।१०।१५ गतेका दिन मायादेवी गाउँपालिकाको आयोजनामा तथा [illegible] प्रा.लि.को प्राविधिक सहयोगमा मायादेवी गाउँपालिका प्र.प्र.अ. भेषराज पन्थको अध्यक्षतामा मायादेवी गाउँपालिकाको दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण सम्बन्धित आन्तरिकीकरण तथा कार्यशालामा निम्न व्यक्तिहरुको उपस्थिति रह्यो।

उपस्थिति

क्र.सं.	नाम	पद	हस्ताक्षर
१.	श्री ध्रुवनारायण चौधरी	अध्यक्ष	
२.	" नर्वदा देवी उपाध्याय	उपाध्यक्ष	
३.	" भेषराज पन्थ	प्र.प्र.अ	
४.	" [illegible]	वडा अध्यक्ष	
५.	" नारायण प्रसाद [illegible]	प्रा. अ.	
६.	राजेश यादव	प्राविधिक सहायक	
७.	[illegible]	अधिकृत	
८.	रामभाग्य थापा क्षेत्री	उ.वि.स.०	
९.	अमृत कुमार हरिजन	MIS operator	
१०.	मधु सुदन बेल्वासे	प्र.स (शिक्षा)	
११.	सोचना लम्साल	रोजगार स.अ.०	
१२.	आस्मिता घिमिरे	स.पार्षदो	
१३.	शर्मिला शर्मा	महिला निरिक्षक	
१४.	पमका पन्थ	अधिकृत छैठौं	
१५.	सरिता देवी पोखरेल	सा.प्र.प्र.	
१६	सुशिला वि.क.	मायादेवी २ कार्यपालिका	Sushila
१७	लक्ष्मी कुर्मी	मायादेवी ६ कार्यपालिका	लक्ष्मी
१८	शकुन्तला मल्ला	मायादेवी ४ "	शकुन्तला
१९	जितेन्द्र यादव	५ नं. वडा सचिव	
२०	विजय कुमार यादव	६ नं. वडा सचिव	विजय कुमार यादव
२१	राम नेवास यादव	७ नं० वडा सचिव	
२२	मोहन प्रसाद [illegible]	का.०प्र.० सहायक	
२३	सुरज कार्की गुरुङ	१ [illegible]	

२४.	ई. गुणल गुसाल	सूचना प्र. अधिकृत	
२५	राज प्रसाद भट्टराई	लेखा अधिकृत	
२६	शिव अर्याल	आ.ले.प (पार्खी)	
२८	अनुप पौडेल		
२९	रुद्रानन्द भट्टराई	कार्यक्रम संयोजक	
३०.	सुलभ भण्डारी	व्यवस्थापक	
३१	विपिन घिमिरे	वि.ज्ञ.	
३२	लक्ष्मी पौड्याल	सहायक पाँचौं [illegible]	

**